Масса а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» ОРГАН ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОЙ АССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШОАТТА, 30 декабрь, 1978 шу ● № 156 (5976). ● Мах 2 кепиг.

ДикагIбарий цIераш йоах

Селхан, СССР Лакхехьарча Совета хоржамашта хетаяь собрани хилар «Красный молот» заводе. Фонтанни арматура цехе гулбелар бIаьш машинашъераш.

Пачхьалкхен лакхехьарча Iаьдала депутаталла кандидаташ харжара хетаяь йола собрани хьайийллар завода профсоюза комитета председатела заместитела А. И. Анпилова.

Трибуна тIа ва завода директор Г. К. Веденко. СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела хьалхара заместилель В. В. Кузнецов СССР Лакхехьарча Совета депутаталла оттавара йола предложени елар цо. В. В. Кузнецов коммунистически парте тешаме воI хилар белгалдоаккх цо. Цун кандидатура хьал а лоацаш СССР Лакхехьарча Совета депутаталла кандидат Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутат коммунист, котельщиков бригадир Н. Г. Рыженков оттаве предложени елар мехкдаьтта аппаратурай цеха вокхагIволча мастера П. А. Зевилова.

Производства дика кулгалхо, бокъонца вола коммунист, массехк ордена кавалер из хилар белгалдаьккхар цо. Цун предложени къоабалъеш хьаллаьцар электросварщика Загаев Хас-Махьмада, кхычар.

КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела хьалхара заместитель В. В. Кузнецови котельщиков бригадир Н. Г. Рыженкови депутатий кандидаталла Нохч-ГIалгIай АССР Грозненски № 1334 йолча хоржамий округе гIолла харжара царгара пурам дийхар собране.

XVI ОБЛАСТНОЙ ПАРТИЙНИ КОНФЕРЕНЦИ

КПСС НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБЛАСТНОЙ КОМИТЕТА БАЛХАХ ЙОЛА ОТЧЕТ

КПСС обкома хьалхарча секретара нов. А. В. ВЛАСОВА доклада изложени

XVI областной партийни конференци чакхйоаккха ха ший тайпара белгала я.

Кхо шу дала доал КПСС XXV съездо ший болх чакхбаьккха. Цун идеяй хIама хьакхолла низ тахан вай общества дерригача доакъошка хоалуш ба: экономика, Iилмен культурен дегIайоалаеча, советски наьха вахара хьал тоадеча, машара тIехьа къовсам лоаттабеча.

Къаьгга йицлургйоаца оагIув хинна историна юкъедахар 1977 шу — сийлахьбоккхача Октябра 60 шу дизаи СССР нерда Конституци — вай заман эггара сийлахьа дола документ тIайийцаи шу.

Коммунистий, берригача къахьегамхой хьинар чIоагIа айдир кепайоазон тIа арадаьннача Л. И. Брежнева балхаша, «ЗIамига лаьтта», «Юхадийндалар», «Целина» яхача цун дагадоагIараша.

Леонид Ильич произведенеша марксистско-ленински Iилманна доккха дакъа юкъехьу, вай берригa организационно-партийнии идейнокхетам баларен болх эргабоахаш тоабара чIоагIа влияни ю, царех хиннад миллионаш болча советски наха денна дешаш дола книжкаш.

Укх деношка вай берригa мохк чIоагIа гIозбаьккхаб дукха ха йоаццаш хиннача КПСС ЦК ноябрьски (1978 ш.) Пленумо, СССР Лакхехьарча Совета иттлагIча сессе, Пленуме КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела новкъоста Л. И. Брежнева даьча къамаьло.

Леонид Ильича массе оагIорахьара анализ а яь творчески вIашагIтехар пятилетка дIаяхача юкъа советски халкъо баьча балхах хьахиннар, КПСС XXV съездо оттаяь социально-экономически программа толаме кхоачашъяра принципиальни политически установкаши керттера декхараши белгалдир.

Коммунисташа, Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша, берригача советски наха санна, бизза а боккъонца а къоабал а бу. хьал а лоац КПСС ЦК. цун Политбюро политически никъи практически чакхдоаха гIулакхаши, парте чурен арахьарен политика кийчъечен чакхйоахачен КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела новкъоста Л. И. Брежнева ше лоаца доккха дакъа. Уж кийча ба шоашта хьалхашка латта декхараш кхоачашде, КПСС XXV съезда решенеш, иттлагIча пятилетка пхе шера заданеш кхоачашъяра кхы а хьинарегIа къахьега.

Вай карагIдувларий ларде улл областной партийни организаце болх тоабара, республика экономикен культурен дIахо дегIайоалаяра парте Центральни Комитето даим йоакхо яр. МоллагIа дош къоастадеча хапа вайна даим новкъостал а ду. хьал а лоац Центральни Комитето. 1976 шера мохк аьгача халача деношка КПСС ЦК, СССР Министрий Совето лаьрххIа гIулакх дир Нохч-ГIалгIай АССР-а новкъостал дара хьакъехьа. Партеи правительстваи йоакхо ярах, вай мехка дуккхача республикаша, крайша, областаша вежарашха новкъостал дарах лоаццача хана мохк агарах хинна зе-зулам дIадаккха вIаштIехьдаьлар вай. НГIАССР къахьегамхошта цIаккха а дицлургдац дерригача халкъо шоашта даь гIо-новкъостал. хIаьта партеи правительстваи дас санна шоай йоакхо яра вай социалистически Даьхе кхы а тоаяра шоаш кхо ца беш къахьегарца жоп лургда.

Де дезарий денале программа санна тIайийцад республика къахьегамхоша город Грозне хиннача хана Л. И. Брежнева даь хьехамаши енна указанеши.

Мукъаба сона Нохч-ГIалгIайчен берригача коммунистий а къахьегамхой а цIера гIа геттара чIоагIа вай йоакхо ярах а хьаллацарах а ленински Центральни Комитета, цун Политбюрона. Леонид Ильич Брежневна шийна дег тIара доккха баркал ала!

Отчетни юкъа областной партийни организаце леррагIа а тIагIертта а кхоачашъяьй парте XXV съезда, цул тIехьагIа хиннача КПСС ЦК Пленумий, XV областной партийни конференце решенеш.

КПСС обкомо партийни, советски, боахама, общественни организацей низаш тIадерзадаьд иттлагIча пятилетке хьалхашка латта овлангара декхараш кхоачашдара, производства эффективности берригача балха дикали лакхъяра. халкъбоахама планаши социалистически декхараши шеко йоацаш кхоачашдара.

Боахама а культура а дешаш къестаделга Iилман ларда тIа даккха, коллективни кулгалдар тIадиллача гIулакха хьалхарча персональни бехктокхамца вIаши тарде гIийртай бюро а секретариат а. Уж хан-ханнахьа хьийжай парте лоархIамегIча документашка, политически событешка, уж активага ювцийта уттаяьй, де дезарий хоадам боллаш йола программа кийчъяьй.

XV партконференце указанеш кхоачаш а еш КПСС обкома бюрос республика, Къилбаседа Кавказа, Москвах, кхыча Iилман центрай Iилмахой юкъе а эза укх шера чакхъяьккхар йIаьхача хана лаьрхIа Нохч-ГIалгIайчен хIама хьакхолла низаш дегIадоаладара хьакъехьара Iилман конференци. Промышленноста, юрта боахама, къахьегама ресурсай гIулакхаш кIоаргга тахка а техка кийчйир укх гаргарча шерашка халкъа боахам дегIабоалабара хоадамболлаш йола Iилман рекомендацеш. Цар торо хулийтаргья хургйола халкъбоахама планаш увттаелга Iилман ларда тIа даккха. Республика экономика дIахо дегIайоалаяра областной партийни организацена Iилмах, цун разработкех, прогнозех творчески пайда эцача лостам балара дика масал дар из.

КПСС обком гIийртай дерригa общественно-политически экономически декхараш кхоачашдеча парте городской районнии комитетий, юххьанцарча партийни организацей хьинар айде. уж денал долаши кхотаенней хилийта, цар балха стиль эргайоахаш тоае.

Партийни комитетий балха тIа хинна дика хувцамаш шаьра гуш да цхьайолча парте райкомийн горкомийн балхага хьежача. Ший болх дикка тоабаьб КПСС Грозненски горкомо. Цунна хов боарамагIа болх бе. керттера проблемаш хьакъоаста а яь, уж дикагIча тайпара кхоачашъергйола наькъаш лаха. Парте горкомо ха а ховш хьаллийцай юххьанцарча партийни организацей инициатива. ХIара къахьегама коллективе доагIар хьадехаргдолен корта болен хьал хилийта гIийртай. Цу дерригне грозненций торо хилийтар 1976 а 1977 а шерашка Ерригсоюзнии Ерригроссийски социалистически яхье Цlе байракхаш яха.

Дика хIама кIеаига дац КПСС Грозненски райкома балха юкъе. Цунна дIаяхача конференце цIенхаштта критика яьяр юрта боахама кулгалдеча гIалаташ дувлийтарах.

Парте районни комитето, райисполкомо цох нийса выводаш йир. Боахамаш кадраща чIоагIдир, балха хьалхара цар бехктокхам лакхбир. Практически болх беча хана райкомо юххьанцарча партийни организацеех коггIортилга йора.

Районе корта болашагIа леладе даьлар хьайбай боахаман кхаш леладараи специализаци елга, лаьтта леладара культура. хьайбай продуктивность лакхъелга. ХIаьта цох доккха беркат даьлар. ИйслагIча пятилетке цу хана яьккхачул 33 процент дукхагIа яьккхай ерригa юртбоахама продукци иттлагIча пятилетке. Ганарашкара дIайиккхача лаьттанцара йоахеи хьайбайи ерригa продукташ йохкара кхаь шера пачхьалкхен план кхоачашъяьй. Цхьан хана тIехьаюсаш хинна район хIанз республике хьалхалатачарех я.

Е хьаьцаргья вай Шелковской район. Из тIехьаюсаш яцар, хIаьта цу даькъе парте областной комитета дагаялла езаш а яцар. Бакъда, цхьа хIама — малагIча мегодашца парте райкомо наькха къахьегамен политически хьинар айду, балха тIа дика хьокхамаш доах ха ловш дар тхо.

Райкома балха тIа керттердар фуд аьлча, из да кердадар, толашагIдар къоастаде хар, коммунисташ производства лоархIамегIйолча участкашка дIа-юха нийсбе хар. нахах теша а царгара доагIар хьадеха а хар, зIамигачоа тIехьашка доккха дар бIарггаго хар, эшшача новкъостал дар. Цу районе хьахилар хозрасчетни механизированни отрядаш. эггара хьалха цига вIашагIъехкар доакъараш комплексни чакхдоаха цехаш, хьайбай боахаме специализаци яра Молдаверча боахамий опыт юкъейихьар, ялат чуэцача инатовций метод юкъейоалайир. хIара Iаттагара кхоккха эзар килограмм шура яккхара яхь доаркашта юкъе дIайолайир, иштта кхы дIахо.

Шоай балха стиль эргайоахаш тоаяра нийсача наькъа тIа я КПСС Ножай-Юртовски Старопромысловски райкомаш.

Цу партийни комитетий балха тIа кхоачамбоацараш-м да, бакъда, уж укхаза гуш да. хIаьта уж сихагIа дIадахара тIаувз юххьанцарча парторганизацей теркам.

Къахьегама коллективай дог хиларах тарра, отчетни юкъа юххьанцарча парторганизацей лоархIам лакхбе, предприятей а, учрежденей а балха массе оагIорахьара цар ю влияни чIоагIъе, барт болаш болх бергбола хьалаш хьаде гIийртай парте обком.

Обкома хьалхарча пленуме дийцар «КПСС XXV съездо дIадехарашка хьежжа юххьанцарча партийни организацешта кулгалдара КПСС Заводской райкомо беча балхах» дола дош. Пленума решени шерра йийцар партийни комитеташка, юххьанцарча партийни организацешка. Цу дерригне дикка айдир лохерча звеной денал. Царех дуккхачар боахама гIулакхашта кулгалдара, къахьегамхошта идейно-политически кхетам балара, социалистически яхь вIаштIехьяккхара даькъе дикка опыт Iоаяьй. Даим кердадар, толашагIдар лехаш хьайоагIа «Красный молот» завода, «Электроприбор». СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химзавода, «Промавтоматика» объединене, «Новосельский», «Новогрозненский» совхозий партийни комитеташ, дукхха кхыраш.

Партийни организацей сеть шеръяра а структура эргайоахаш тоаяра а даим йоакхо яьй парте обкомо. ХIанз республике 1362 юххьанцара; 1097 цехови парторганизацин 2123 партийни группеи я. 70 процентал совгIа бола коммунисташ юкъарчал доаццаш предприятешка, гIишлонашка, боахамашка къахьегаш ба, цу даькъе промышленносте — 26 процент, гIишлошъеча — 10 процент, юрта боахаме — 18 процентал совгIа а болаш. Производстваи управленеи кердача организационни формашка хьежжа вIашагIъеллай 10 партком, цу даькъе райкомий бокъонаш а йолаш «Грознефть», «Грознефтеоргсинтез» объединенешка, гIишлошъяра Нохч-ГIалгIай управлене. Йоккхийча партийни организацей секретарий пхиъ совет я болх беш. Цар балха практико хьахьокх цу тайпара парторганизацей структура пайдане йолга, балха дерригача доакъошта дика влияни елга.

Юххьанцарча парторганизацей лоархIам лакхбаро гIо ду коммунистий творчески хьинар айде, производства гIулакхашта хьалхара бехктокхам лакхбе. Из ишта хилар къаьгга гучадаьлар отчетно-хоржамий кампани йолча хана. Партийни собранешка дакъа лаьцар учете латтача коммунистех 99,2 процент бараша, городской районнии партконференцешка — 99,9 процент болча делегаташа. Партсобранешна къамаьл дир хIара кхоалагIча коммуниста. Общественни производства эффективности балха дикали лакхъяр — из яр къамаьлаш даьрий керттера тема. ИттлагIча пятилетка планаш ханал хьалха кхоачашъяр, балха эффективности дикали лакхъяр духьа социалистически яхь дIахо а йоаржаяра чIоагIа теркам тIаухийтар парте областной, городской районнии комитеташа.

Цу юкъе хIанз дакъа лоацаш ва 280 эзар къахьегамхо, царех 84 эзар коммунистически къахьегама ударник ва. 22 эзар производстве хьалха латтачо пятилетка кхаь шера план ханал хьалха кхоачашъяьй. 1864 дикагIволча болхлочоа, колхозхочоа, инженерно-технически болхлочоа, гIулакхерча сага еннай Советски Союза орденаши медалаши.

Парте обкомо массаза а хьаллийцад производственни коллективаша творчески дIадоладьраш, къахьегамхой хьинари инициативеи лакхъяра. уж экономическии культурнии прогресс яра лоаттабаьча къовсама юкъеозача яхьах пайда нийбаьб. Духха хIама даьд «Эффективностен дикалеи пятилеткана — болхлой тешам» яха московчий патриотически почин, СССР 50 шу дизара цIерагIча химически завода коллективо дIайолаяь «ХIара балха денна—дикала ЗнакI», Горячеводски УБР-о дIайолаяь «Кхаь шера план — СССР керда Конституци тIайийца шу дузача дийнахьа кхоачашъергья» яха починаш шерра дIайоаржаяра.

Партийни организацей болх толаме вIаштIехьбаккхара доккха беркат даьлар КПСС ЦК-ас къоабалъяь йола ростовчанаша дIайолаяь «ТIехьабусараш боацаш бе болх» яха почин теркам тIабахийта хьаллацаро. Организационни, технически, кхетам балара шерра система чулоацача цу яхьо Iалашду экономикана кулгалдар тоаделга. парте XXV съездо хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашделга.

I

Партийни комитетий балха стиль эргаьккха тоаяро, юххьанцарча партийни организацей лоархIам лакхбаро, КПСС XXV съездеи XV областной партийни конференцеи решенеш толаме кхоачашъяра хьалхара советски, профсоюзни, комсомольски, боахама органий, хIара коммуниста бехктокхам чIоагIбаро дика аьттув баьккхаб республика экономикеи культуреи дегIайоалаяра.

ЛеррагIа кхоачашдеш хиннад халкъа боахам доагора-энергетически ресурсашца дIахо Iалашбара декхар. Цунна гIо даьд республика мехкдаьттахошта йIаьххача ханна йола программа а хинна дIаэтта болча, КПСС ЦК октябрьски (1976 ш.) Пленумо дIадийхарашка хьежжа хьагучаяьха мехкдаьтта запасаш дукхагIа хилийтараи тIоанаша хьалур алсамдаккхараи «Грознефть» яхача объединене беча балхах лаьца КПСС областной комитета бюрос баьча соцамо. Тохкама бурув кIоаргагIа деттилга шерра доаркадаь леладаро мехкдаьттахошка йиш хилийтай мехкдаьтта доалла Къилбаседа - Минеральнии Андреевскии мот тигаш, мела кIал мехкдаьтта доалла 4 моттиг хьаелла, кIоарга бурув тохара 5 структура кийчъе а техка мехкдаьтта запасаш дукхагIа хилийтара пятилетка кхаь шера план кхоачашъелга Iалашде а.

Скважинаш йоахилга сихдаьд «СевКавНИПИнефть» яхача института разработкайи проектийи ларда тIа. Промышленни масштабашка дIадоладаьд мехкдаьтта дахара керда шоллагIа методаш юкъехухьилга. хIаьта по лакхйир тIоанаша мехкдаьтта телара коэффициент. Гази мехкдаьттеи гулдара, кийчдара, дIаахийтара процессашта юкъедихьад дукха кердадараш. Цу дерригача хIамаша дика хьалаш хилийтад республике мехкдаьтта дахара боарамаш лох ца далийтара.

Отчет еча юкъагIа сихача темпашца чакхъяха йолаьй мехкдаьтта чакхдоаха промышленность дIахо дегIайоалаяра программа, 60 процент низалаш малхбоалехьара чакхдаха оттаяьй.

Парте областной комитето къаьстта лоархIам баьб технически прогресс еш дола доакъош дегIадоаладара. Из программа леррагIа чакхъяхара тIаерзаяь хиннай республике капитальни вложенешта еш йола планировани. Хьахийцача дерригача ахчан диъ даькъах кхо дакъа совгIа дар мехкдаьтта дахарга, мехкдаьтта чакхдахарга, машиностроенега дIадахийтад. КПСС XXV съездо дIадийхарашка хьежжа уж доакъош дегIадоаладара магистральни лостам а хинна дIаэттай болх беш йолча производствашта еш йола реконструкци уж технически кхы тIа а кийчъяри. Мехкдаьтта промышленносте эксплуатаце дIаеннай хий чудахийтара наькъаца тIоанашкара давлени хьаллоаттаю хIанзара ши система, ГIойтI-Корта яхача мехкдаьтта тIоанашка лакха давлени а йолаш газ чуухийта йоккха комплекс, технически кхы тIа а кийчъе йолаьй бурув детта предприятеш. Болх бе йоланнай каталитически реформинга установкаш, даьтташи парафинаши хьаю производстваш. Реконструкци еш латт «Красный молот», «Трансмаш» лха. ГРМЗ, медицински инструментий заводашта.

Чакхбаьккхача балхо ший дика беркат деннад. Керда низалаш болх бе йолаялийта йоаццашехьа а, «Грознефтеоргсинтез» яхача объединене юххьанца мехкдаьтта чакхдахара боарамаш кхо миллион тонн гаргга лакхдаьд, машиностроене совнагIа ара мел хийца продукци хьаяьй. Промышленность бIарчча хьанийцача фондаша юха хьалур ши процент алсамдаьннад, къахьегама овсарле лакхъяра пхе шера задани кхоачашъяьй.

Производства эффективность лакхъяра парте областной комитето беча балха юкъе ондо моттиг дIалоац доагора-энергетически ресурсаш, металл, бийдал, кхыйола материалаш кхоеш дIаахийтара предприятей коллективаш оарцагIъяхаро. Парте горкомаша, райкомаша, юххьанцарча партийни организацеша тохкамаш даьд, рейдаш яьй, республикански хьажараш чакхдаьхад хIамай экхомбараи хьурматдараи, предприятешка дIаухийтача материалашта увттаду боарамаш нийсдеш леладаьд.

Из деррига а бахьан долаш пятилетка хьайолаелча денз 105 миллион киловатт-сахьат электроэнерги, 550 эзар совгIа гигокалорий йIовхал кхояьй, 120 эзар тонн условни доагор, 6 эзар тонн гаргга металл, дукха тайп-тайпара химически реагенташ, гIишлой а кхыйола а материалаш кхояьй.

ДIадахача кхаь шера лоархIаме итог лархIа йоагIа арахецача продукце технически боарами дикали тоаярах. Республика предприятешка арахеца доладаьд изделей керда, толашагIа дола 150 тайпа, цу даькъе промышленноста бе-беча доакъошка технологически процессашта автоматизаци яра системаш, насосни цементировочнии агрегаташ, лакхача давленена лаьрхIа фонтанни арматура, электрографически аппараташ, кхыяраш. Дикала тIахьожам лоаттабу Львовски комплексни система республика предприятешка оттаяро гIо даьд ерригача арахецача продукцеца нийсийча лакхагIча категорех йола продукци 14 процентагара 20 процентага кхаччалца дукхагIа арахецара.

Чакхдоахача гIулакхаша республика промышленностага йиш хилийтай продукци маьхала яккхара пятилетка кхаь шера план ханал хьалха, 21 декабре кхоачашъе.

Отчет еча юкъагIа кхоачашдаьд XV областной партийни конференце хьалхашка оттадаьча керттерча декхарех цаI — республике техха яьнна мехкдаьтта запасаш эшаяларца дувзденна лохлуш лаьтта промышленни производства боарамаш соцадаьд, пхе шера плана тIа лаьрххIача тайпара из 5,6 процент лакхлулга Iалашдаьд. Пятилетка йолаелча денз планал совгIа хьа а яь, маьхала яьккхай 60 миллион сома маьха продукци.

1978 шу балха хьокхамаш дика долаш чакхдоакх город Грозне, Старопромысловски, Грозненски, Малгобекски, Ачхой - Мартановски районаша.

Пятилетка кхаь шерах хIарадар республика болхлой класса турпалча къахьегамца белгалдаьккха дар. Башха-дика къахьегама толамаш даьхад «Грознефть», «Промавтоматика» яхача, шурий промышленноста, Грозненски хIамаш тегара производстваи объединеней, ялата продуктай управлене, Горячеводски УБР, Назрановски «Электроинструмент» завода, пятилетка кхаь шера план СССР Конституце хьалхара шуи Сийлахьйоккхача Октябрьски социалистически революце 61 шуи дузаш кхоачашъяьча цхьайолча кхыча предприятеша. Пятилетка заданеш кхоачашъеча белггалара дакъа лаьцад транспортеи бувзамеи предприятеша.

ДIадахача шерашка юхахьежача толамаш бIаргдайна ца Iеш, вайна гу къоастаяиза йола проблемаш а, экономикана доал деча КПСС обкома, горкомий, райкомий, юххьанцарча партийни организацей балхацара цIенхаштта кхоачамбоацараш а. Халкъа боахама торонй яьча объективни анализо тешал ду производственни объединенеша, промышленноста, транспорта, гIишлошъеча предприятеша йолаш йолча торонех хIанз а бизза пайда ца эцаш хилара, производства эффективность айяра тIаберзабаь никъ тоъам болаш хьинар тIадахийта чакх на боахаш хилара. Нов. Л. И. Брежнева КПСС ноябрьски (1978 ш.) Пленуме цу дешай хьакъехьа яь критически замечанеш йизза йоагIаш я парте Нохч-ГIалгIай областной комитета а. Вайна мегадац хIара предприяте, хIара къахьегача коллективе балха эффективности дикали айяра. производства ерригa торонаш оарцагIъяхар духьа бокъонца бола къовсам боаржабелга Iалашде. Областной комитета мегадац промышленносте производственни низалех эффективно пайда эцилга Iалашде. «Трансмаш», «Пищемаш», медицински инструментий заводашка, кхычахьа шоллагIа сменаш йизза вIашагIъехкаяц. моттигерча промышленностеи хьун боахама управленеи предприятешка уж вIалла а йоацаш я.

Геттара во лел А. Шериповa цIерагIча заводе, цементни, рудни йоацача материалий Карабулакски заводашка, кога гIирса фабрике, кхыча предприятешка низалаш нараерзаелга. Из бахьан долаш алхха цхьан цементни заводо пятилетка йолаелча денз пачхьалкхенна дIа ца луш йисай миллион тоннал совгIа продукци.

КПСС ЦК ноябрьски (1978 ш.) Пленуме Л. И. Брежнева партийни, советски, боахама органий теркам цIаькха а тIабахийтар Iилма-технически прогресс сихъяра, къахьегама овсарле айяра, производства эффективность лакхъяра лоархIамегIа дола хьал из хиларах тарра. ХIаьта а республика дуккхача предприятеша кхоачашъяц цу лоархIамеча хьокхама план. Къахьегама овсарлен 1978 шереи пятилетка кхаь шереи планах лоархIаяьяц «Грознефтеоргсинтез», «Чеченингушвино», «Консервплодоовощ» объединенеш, радиотехнически завод, моттигерча министерства предприятеш, № 15 йола даьтта завод, гIишлой материалийн гIишлой индустреи Аргунски комбинат, кхыраш.

Из лертIа доаца гIулакх хилара бахьанех цаI да предприятей кулгалхоша керда техника юкъейоалаяра, производственни процессашта механизации автоматизации яра уйла кIезига тIаухийташ хилар. Масала, кулг-кара деча балхий дакъа доккха да кхачан, хьу чакхйоахача, промышленноста кхыча доакъошка, хIаьта партийни организацеша из лов.

ХIара партийни, профсоюзни, комсомольски организаце, халкъа тIахьожама органий, хIара къахьегама коллектива хIара денна дола гIулакх а хинна хIанз а дIаэттадац доагор, электрически йIовхалеи энерги, металл, бедал, тайп-тайпара материалаш кхоми хьурмати деш дIаахийтар. Ла йиш йолаш дац, масала, «Грознефть» объединене хIара шера утилизаци ца еш 60 миллион кубически метр мехкдаьттаца хьайоагIа газ юсаш хилар, бедал дикка дукха йоаю мехкдаьтта чакхдоахача, дукха металл, доаду машиностроене хIамаш хьаеш.

Промышленноста доккха экономически зе ду балха йоаяро.

Къаьстта ала доагIа финансово-боахама балха тIа кхоачамбоацараш хиларах, вай боахама кадраш экономически кийчо мела йолаш хиларах, пайда баргбар лаха ца ховш уж хиларах производствана хулача зенах.

Кхаь шера республика промышленни предприятеша договорехи нарядехи йоагIа продукци йизза дIа ца яларах 10 миллион соми машиннафкъа вагонех пайда во ийбарах 3,5 миллион сомал дукхагIеи гIод текхад. Пхи миллион сомал дукхагIа дайнад материальни рузкъаш ца тоъарахи оборудованена ханал хьалха списани ярахи.

Промышленноста дукха зе хул продукци брак йолаши дикал лоха йолаши арахецарах. Республика 80 процент гаргга предприятеш я пачхьалкхен дикала Знак йола хIамаш ара ца хецаш.

Парте обкомо моттигерча промышленноста, кога гIирса фабрика, «Трансмаш» завода кулгалхой уйла дуккхаза а тIаахийтай пачхьалкхен стандартешеи технически условешеи дIадеххача тайпара йоаца продукци цар арахецаш хилара, хIаьта а хьалха а санна къаеннача образецехи моделехи арахец цар из.

Дуккхача предприятей кулгалхоша план кхоачаш ца яра бахьанаш шоай балха тIа а ца лехаш планироване, снабжене кхоачамбоацараш хиларах лехаш хул дукхагIча даькъе. Цу тайпарча кулгалхоех дика яздаьд «Юхадийндалар» яхача книжка тIа Л. И. Брежнева: «Цатоъараш-м долаш дар, хIаьта а цу ханна гуш дар: шоай гIалатий уйла е нах бицбенналга».

ХIанз боахама гIирсаш хьалдара масштабаш йоккхагIа хиннача хана, уйла е хар, ший гIалаташ гуш хилар, пайда луш йола торонаш лаха хар, объективни бахьанаш хьалха а тетташ критиках лечкъа а ца гIерташ. эггара хьалха парте ма-деххa ший балха итогашка хьажа хар хиланза дIаргдоацар да.

Лакхе белгалдаьха уж дерригa кхоачамбоацараш Iаьткъад промышленноста балха бIарччача итогашта.

ДIадахача укх тIеххьарча кхаь шера продукци хьаярга дIабода мах лохбарен пайдаш дарен заданеш кхоачашъяьяц цо. Цу юкъа ца беш бисаб 30 миллион гарггача сома пайда. керттерча даькъе «Грознефтеоргсинтез» яхача объединене чотах. План кхоачашъяра республика тIехьашкахьа юхаувзаю «Консервплодоовощ», «Чеченингушвино» яхача объединенеша, цементнии радиои заводаша, дулха комбинато, даьтта доаккхача заводо, кхычар. Пятилетка заданеш кхоачашъяра даькъе чIоагIа тIехьайисай Шалински, Заводской, Наурски, цхьайола кхы районаш.

Болх наьха санна чIоагIа юкъагIбоах транспортни организацеша, къаьстта а машиннаькъахоша. Алхха укх шера халкъа боахама дIа ца йохьийташ йисай 400 эзар тонн гаргга мехкдаьтта продукташ, Iалаьмате дукха цемент, аьшкабетонни конструкцеш, инертни материалаш.

ЦIенхаштта бехк банна боагIа республика Министрий Советах пятилетка кхаь шера халкъбоахама планаш кхоачаш ца яьча, моттигерча бийдала йIаьхийча ресурсех пайда во эцача моттигерчеи кхачани промышленноста предприятеша болх во беш хилар бахьан долаш.

Бе боаггIаш бола соцам баьбац вай хIанз а план парте экономически политика чакхйоаха керттера инструмент я аьнна КПСС XXV съездо дIадийхарехи Л. И. Брежнева указанеехи. Цхьайолча министерствашеи ведомствашеи сов мукъаьнна леладаьд шоашта карарча предприятей гIулакхашта планировани яра дешаш, цхьан шера массехказа план хувца а хувцаш. Планови заданешка хувцамаш дара практика ла йиш йолаш яц, къаьстта а уж лохъеча оагIорахьа, хIана аьлча по гIулакхаш вIаштIехьа да аьнна хета мара далийтац, балхацара чам боабеш Iаткъ из кадраша. Нов. Брежнева цкъа санна дукхаза а белгалдаьхад, «планаца лелаеча цу тайпарча киловзалий принципиальни партийни мах бе безаш хилар. Вайна эшаш яц пачхьалкхен чотах лелаеш йола шекон камаьршал». КПСС ЦК ноябрьски (1978 ш.) Пленумо юха а белгалдаьккхар пачхьалкхен дисциплина геттара чIоагIа лелаянза. дерригача хьокхамашта, цу даькъе номенклатурана а, планаш кхоачашъянза, договорни декхараш дизза кхоачашданза даргдоацилга.

Вайна ма-гарра, вай промышленноста кулгалдеча къоастаянза йиса проблемаш хIанз а дукха хилар. Отчет еча юкъагIа дувлийтача цIенхашттача кхоачамбоацарех урокаш эца, выводаш е йоагIа парте обкома бюрос, КПСС горкомаша, райкомаша.

Хоадамболлаш дола гIулакхаш чакхдаханза даргдац 1979 — 1980 шерийн бIарччача пятилеткаи производственни планаш дерригача технико-экономически хьокхамашта кхоачашъелга Iалашдара. Юхедисача ший шера промышленни продукце боарам 11,5 процент лакхбе беза вай. Iалаьмате чоалхане декхар да из, нагахьа санна дIадахача кхаь шера ерригa продукци 5,6 процент мара дукхагIа хьаелга вай вIаштIехьа ца даьнна хилар теркалдича.

Ерригa экономика массе оагIорахьара, сиххеи чIоагIеи дегIаухаргйолча наькъа тIа оттаяра хоадамболлаш гола тохийта еза цунга партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша, советскии боахамеи органаша, КПСС ЦК ноябрьски Пленумо из дIадеххача тайпара. Пятилетка заданеш кхоачашъяра керттера дукъ тIадужаргда мехкдаьтта чакхдоахачеи кхачани доакъошта а хIаьта иштта машиностроенена а. «Грознефтеоргсинтез» яхача объединене мехкдаьтта чакх-

(ДIаходоадар 2-ча оагIо тIа).

КПСС ОБКОМА ХЬАЛХАРЧА СЕКРЕТАРА НОВ. А. В. ВЛАСОВА ДОКЛАДА ИЗЛОЖЕНИ

(ДIаходадар. Долалур 1-ча оагIо тIа).

даккхара боарам дикка лакхбе боагIа сийрда продукташ хIама юхе ца юташ хьакъоастаяра чотах продукци дукхагIи арахецара йолча йоккхийча торонех биззагIа пайда эца безаргба.

Укх шера хиина мехкдаьтта даккхара боарам кхы лох ца балийта хьажа беза республика мехкдаьттахой. Шоашта тIадиса декхар дIатакха а цхе шера плана заданешка хьежжа дегIаахара темпаш Iалашъе а еза машиностроенен кхачан промышленностен предприятеша.

Халкъа боахамо ритмично болх белга Iалашдара даькъе доккхий декхараш латт машиннаькъахошта хьалхашка.

Лоацца аьлча, вывод цаI я: гIулакхa толам балга ерригача отраслеша, хIара предприяте геттара эффективно болх барах тийша хургда. Цхьабараша юкъагIа дитар дIахоачашдара республике торонаш йоацаш я.

Цу гIулакха хьатIадоагIача шера хьалхарча денношке а денз низаш тIадерзаданза даргдац пятилетка заданеш кхоачашъяр духьа тешшаме комплексни гIулакхаш чакхдахара. Хоадамболлаш къовсам болабе беза производственни низалех, энергех, бийдалах, материалех пайда дикагIа эцар духьа, тIехьаюсача предприятей гIулакхаш бокъонца тахка, цар балха тIа кхоачамбоацараш хулийташ дола бахьанаш дIадаха деза.

ХIанзчул тIехьагIа де дезаш дукха хIамаш да арахецача продукце дикал лакхъяра деша а. Дикала лакхагIча категорех йолча продукце ассортимент дикка шеръе а боарамаш лакхде а доагIа. Паччахьалкхенна лоархIаме йолча цу проблемана юстара йиса йиш яц цхьаь цаI производственни коллектив. Хьаю хIамаш эсала ца хилийтара тешшаме тIахьожам оттабанза барггбац.

Партийни, советски, боахама органаша, ерригача общественни организацеша къаьста уйла тIаяхийта еза 1979 шера встречни планаши доккхагIдола декхараши кийчдаран тIаэцарах, долаш дола кхоачамаш производствана юкъедоаладар, бIарччача пятилетка заданеш тIехкхоачашъяр духьа шерра социалистически яхь йоаржаяра.

Критически мах бе боагIа «ТIехьабусараш боацаш бе болх» яха ростовчаний почин йоаржаяра партийни организацеша чакхдоахача гIулакхий. КорзагIдувлаш, тIахьехамаш деш, массе тайпара решенеш тIайеш хьувзаш хул укхаза, цхьабакъда, корта а болаш деш дараш кхоачам боацаш да. Цу балха хIанз а кIезига юкъеззай юххьанцара, цеховой партийни организацеш. Цхьайолча моттигашка юкъагIдаьхараш белгалдарца чакхдоал гIулакх. Дукхача районашка планаш кхоачаш ца яьча коллективашта гонахьа хIанз а сатоха йиш йоаца, общественносто бехк боаккхаргбола хьал оттадаьдац. Цудухьа цунга хьежжа да хьахинар а — шорттига кIезиглу тIехьаюса предприятеш, цехаш, участкаш, къаьст-къаьста производственникаш.

Корта бола, хьадда, тIахаьнна гIулакхаш дукхагIа — из хьийхад вайна В. И. Ленина, дIадехача цу хIамашка хьежжа ЦК ноябрьски Пленуме белгал ма-даххара, хила беза берригa вай болх.

II

Экономика хьалъяра дешаш ше къестадеча хана парте областной комитето ший лирача тIахьожама кIал лоаттадаьд юрта боахама даькъе КПСС XXV съездо, ЦК июльски (1978. ш) Пленумо хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашделга.

Республике кийч а даь, чIоагIдаьд цун бIарзагIа дола доакъош дегIадоаладара керттера лостамаш, чакхйоаккхаш хьадда программа я производствана интенсификаци яра. боахамашта юкъерча кооперацеи агропромышленни интеграцеи ларда тIа дIахо специализаци концентрации дегIайоалаяра. Хьа а яь, толаме болх беш я ткъо совгIа боахамашта юкъера агропромышленни объединени.

Юртарча къахьегамхой хьинар лакхдара, дIахо а юртбоахама производство лакхъяра нах оарцагIбахара геттара бокхха лоархIам болаш хилар КПСС ЦК могаяь Киевски областа хьайбаш леладерий инициатива, Кубанерча ахархоша дIадоладаь гIулакх, ипатовций опыт, кхыдараш. Уж хьал а лаьцар, доарка а дир вай республика боахамашка. Укх шера ялат чуэцача хана ипатовций методагIа хьаяь яр 300 совгIа йола ялат чуэца транспортни отряд. Из болх эггара дикагIа вIаштIехьбаьккха оттабаьбар 12—14 балха дийнахьа эггара хьалха ялат чуийца даьннача Шелковски, Грозненски, Гудермесски районий боахамашка. Пятилетка заданеш ханал хьалха , йистеяхара йолча яхьа юкъе дакъа лаьцар 92 колхозои совхозои. 564 бригадои фермои. 16 эзар совгIа волча хьайбаш леладеча болхлочо. Царех дукханеша Сийлахь - боккхача Октябра 61 шу дузаш рапорт делар дулх, шура, тха даккхара, фуаш гулдара, уж кийчдара йола пятилетка кхаь шера план ханал хьалха кхоачашъяь хиларах.

Колхозаштеи совхозаштеи эшачун партийни комитеташа денна йоакхо еш хиларо, нахаца беш хиннача боккхача балхо дика толам баькхар. Цхьадолча даькъе меттаоттаде карагIдаьлар 1975 шера йокъал оттарах хиина зе. Тахан делегаташта дIакхайкаде йиш я юртбоахама производства хьакъехьа XV партконференце оттадаь декхараш керттерча даькъе кхоачашдаьд, аьнна. Колхозашкеи совхозашкеи шера юкъера йоккха юрта боахама валовой продукци ийслагIча пятилетке яьккхачул 17 процент лакхъелар. 1978 шера плани пятилетка кхаь шера заданеши республико кхоачашйир юкъарча боарамга диллача 109 процент, шекара свеклан коартолаши — 106, баьцадаарий — 118, сома — 114, тхьамка — 122, шурий — 105, фуаш — 107, тха — 110 процент. Дулха задани кхоачашъергъя (кхы тIалуш йола задани йоацаш).

Бакъда, карагIдаьннар хIанз а гаьна да КПСС ЦК июльски ноябрьски (1978 ш.) Пленумаша дIадехараштa.

Хьалха а санна республике ира латт ялат даккхара дош. Цу эггара лоархIамеча даькъера гIулакхаш вайна кхоачамбеш дац. Ялат хьувкъилга 9-ча пятилетке шера юккъера лаьрхIа хинначоа юхе 3,7 процент мара лакхдаланзар, хIаьта укх шера гектара тIара 22,4 центнер мара а яланзар.

Дукхача колхозашеи совхозашеи болх во бар бахьан долаш республико кхоачашданзар паччахьалкхенга ялат дохкара социалистически декхараш. ХьажкIаши дугеи кийчдара план кхоачашъяьяц.

Цхьайолча районашка доал деш пайда эцанзар лаьтташта хий диллрах, техниках, удобренеех, оасар, юртбоахама культурашта хула лазараш дIадоахаш, зе деш йола дийна хIамаш йоаеш боагIаш бола къовсам лоаттабанзар. Из бахьан долаш хила ма-йоаггIара продукци яккханзар, чIоаггIа тайптайпара хьийкъар ялат.

Масала, сенца дашха доагIа хьажкIаши дуген кIезига хьийкъа хилар. Эггара хьалха из дашха доагIа хьажкIаш чIоаггIа гIулакх деш хьалкхее еза культура йолга дукхача боахамашка дицденна хинна хиларца. Наггахьа мара хулаш хIама дац квадратно-гнездови хьисапе уж дIаювлга, агротехнически бал хий комплекс ший ханнахьа кхоачашъелга. Из бахьан долаш республике хьажкIаш хьийкъаяц 25 центнерага кхоачаш мара, кхыметтел эггара дикагIа из культура хулача районашка а — Урус-Мартановски, Ачхой - Мартановски, Сунженски — 30 центнер фуалъяха хьажкIаш мара яьхаяц гектара тIара. Уж ла йиш йоацаш кIезига я, нагахьа санна вайна лоалахарча республикашка — Къилбаседа ХIирийче, Черсий - Балхаройче 40 — 50 центнер яьккха хилар лаьрхIача.

Юртбоахама культураш кIезига хьувкъара вож бахьан да колхозийи совхозийи цхьаболча кулгалхошта балхах хьахулачох шоаш бехктокхаме ца хийтта хилар. Каст-каста нийслуш хIама да Iалама-климатически хьалаш цхьатарра долча боахамашка тайп - тайпара результаташ хулга. Масала, Шалински районе «Шалинский» яхача совхозо хIара шера чIоагIа хьувкъаду на бола ялат, хьажкIаш, шекара свеклаш, хIаьта цун лоалахоша «Джалка», «Автуринский» яхача совхозашка, Ленина цIерагIча колхозе кIезига хьувкъ уж. Иштта дола сурт гургда Урус-Мартановски районе а, цига хьалха латтача Мичурина цIерагIча колхоза лоалахая тIехьаюса «Гойтинский», «Гехинский», «Горец» яха совхозаш. Иштта моттигаш я новкъа хете а Надтеречни, МагIалбика, кхыча районашка а.

Юртбоахама ведомствай кулгалхой декхарийла бе беза лаьттах дикагIа пайда эцара цу гIулакха тIехь порядок оттае, агротехника бокъонаш чIоагIа кхоачашъелга хьадеха, хIара гектара тIара дукхагIа пайда эцара долла хIама де. Из къаьста лоархIаме да хьатIайоагIача пятилетке Къилбаседа Кавказе гектара тIара 35—40 центнер ялат даккха аьнна КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленуме оттадаьча декхарца дувзаденна.

Къаьстта дувца доагIа лаьрххIа баьцадаараш, сомаш, комсаш кхедара йолча юртбоахама объединенейи трестийи балхах. Ховш мадарра хIара шера тIехьтIехьа дукхагIеи кIоаргагIеи специализаци ю цу культурашта. Бакъда, балха тIехь цIенхаштта кхоачамбоацараш хилар бахьан долаш хIанз во пайда эц специализаце долча кхоачамехи торонехи. Из эггара хьалха доагIа «Чеченингушвино» яхача объединенех. Из хул КПСС обкома, Министрий Совета, парте райкомий оагIонгахьара тIахьожам ледара хилар бахьан долаш, объединене кулгалхой бехкагIа.

Дукхача боахамашка комсий гаьнаш деш доал доацаш я, кхоачамболлаш къовсам лоаттабац лазараш, оасар дIадаккхара, тесса дитад халача балхашта механизаци яра дешаш.

Из бахьан долаш комсаш хьувкъилга лакхлац, хIаьта цхьадолча боахамашка лох а лу. Из бахьан долаш республико хIанз шоллагIча шера вIаштта кхоачашъяц комсаш кийчъяра план, паччахьалкхенга дIа ца кхоачийташ йисай 48 эзар тонн комсаш. Геттара во хьал эттад цIаккха а заданаш кхоачаш ца яьча Надтеречни районе. Комсий еш йола йоакхо мелъялийтай Шелковски района а Наурски района а боахамашка.

Комсаш лелаелга дегIадоаладеча цIенхаштта кхоачамбоацараш хилар, комсаш кийчъяра план йохаяр бахьан долаш. «Чеченингушвино» объединене кулгалхошка (нн. Д. М. Хаматхановгеи А. А. Ермолаевгеи) бокъонца йолча партийни принципиальностагIа хатта а комсаш лелаелга дегIадоаладара оттаяь программа йизза кхоачашъелга хьадеха а доагIа.

Кхы дикагIча хьал тIа йоацача кхыча специализировании организацех — «Плодопром» треста балхах дувца безам а бар. Бакъда, треста боахамаша соми баьцадаарши дахара а кийчдара а программа кхоачаш-мю. ХIаьта а сомий бешамаш лелаелга дIахо дегIадоаладара XV-ча областной партийни конференце оттадаь декхараш кхоачашдеча цIенхаштта кхоачамбоацараш хилара бехказа валийтац цо. 1976 — 1978 шерашка сомий бешамаш йогIара оттаяь задани 66 процент мара кхоачашъяьяц. Къаьстта во болх бу чIоагIа генараш дола культураши комараши дIайогIаш. Ма - йоаггIара хьаеш яц сомий лохачеи ах лохачеи гаьнашта тIаегIа бешамаш, чIоаггIа юхаувзалуш дIайогI сомий керда, дикагIйола гаьнаш. Ледара чIоагIлу совхозий материально - технически база.

Треста кулгалхоша нн. Н. Д. Дахаева, Ю. Е. Муругова критически мах бац шоай балха результата, перспектива а боккхача бехктокхаме уйла йоацаш а болх бу.

Областной комитета бизза кхоачам хеташ болх бац «Консервплодоовощ» объединене а. Цо кхоачашъянзар баьцадаараш дахареи дIадахийтареи кхаь шера план. Дукхача совхозашка хьувкъам лакхлац, ледара юкъедоаладу чIоагIа хьувкъаш дола керда тайпаш. Боахамашка, ялат дIадергара дIанйккхача, деррига балхаш практически кулгашца деш да. Хьувкъам ца бойташ кIалхарбаккхара хIара шера дукхa бола болхлой, гIулакхера нах, студенташ ухийтилга ла йиш йоацача даьннад. Шоай керттерча гIулакхах боах вай уж, хIаьта совхозашка пайда эцац томаташ чуэцаш йолча геттара кердача комбайнехи кхыча техникахи.

Объединене база цIенхаштта эргаяьккха тоаелга, продукци лорае дIаоттаелга, консервни заводаш эргаяьха тоаелга а холодильни емкосташ хьалъелга а ледара лел, лаьрхха йола транспорт яц. Доккхий кхоачамбоацараш да сомаши, баьцадаараши дохкача, къаьстта болхлой поселкашка.

ВIалла кхоачамхиллал дегIабагIац тепличи боахам, Iан замалахьа кIезига доах баьцадаараш. Вай тахан хьадеха декхарийла да нн. Б. Г. Бычихингарен С. А. Амхадовгарен бIарччача шера кхоачамхиллал а тайптайпара а баьцадараш хургдолаш укх гаргарча 2—3 шера керда теплицаш хьалъяра эффективни гIулакхаш делга. Цу балха майрра тIаерзае еза промышленни предприятеши объединенеши.

Лаьтта леладеча вай беча балха анализ йича хьахьокх республике хьувкъам лакхбаран юртбоахама продукци валовой дукхагIа яккхаран, цун дикал лоадам боллаш лакхъяра кхоачамаши торонаш йолаш вай хилар. Партийни организацеш, советски юртбоахамеи органаш декхарийла я КПСС обкома X пленума решенеш кхоачашъяра цIенхаштта тIахьожам лоаттабе, цига вай къоастадир КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленума решенеш кхоачашъяра декхараш: 1980 шера 550 эзар тоннага кхоачаш ялат даккхар, хьажкIаш хий декхача дукхагIча лаьтта дIаер, дуга валовой лаьрхIа дукхагIа даккхар, гектара тIара 25 центнерал кIезигагIа доацаш ялат даккхар, баьцадараш 160 эзар тонн, шекара свекла — 200, комсаш — 130, сом — 62 эзар тонн баккхар, воаш хьалкхееш хьалха хьайоалача коартолашца республика Iалашъяра дош къоастадар. Из я вайна йола КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленума решенеш практически кхоачашъяра хьадда программа.

Парте областной комитето отчетни хана хадданза йоакхо еш дар хьайбаш боахам дегIабоалабара дешаш. Укх тIеххьарча шерашка республико хадданза кхоачашъю паччахьалкхенга хьайбай боахама продукцеш йохкара план. Бакъда; уж яхара боарамаш, лакхъялара темпаш парте дIадехараша ма-яххара яц, бахача наьха хьашташ кхоачаш а дац.

Къаьстта во болх бу партийни, советски, боахама органаша дулх дукхагIа даккхара проблема кхоачашъеча. Кхаь шера йолча хана республико кхоачашъяц паччахьалкхенга из дохкара кхы тIатохаш йола заданеш. Укхаза керттера бахьан да боахамий кулгалхоша, специалисташа хьокхамаш дикагIа хилийтара ма-йоаггIара терко еш ца хилар. Дулха кхоачамаш дукхагIа хилийтара ледара пайда эц дозал лакхдар, паччахьалкхенга дохка хьайбаш дерстагIа хилийтар санна йолча торонех.

Тхона хет цунна бехке партийни комитеташ, эггара хьалха МагIалбика, Гудермеса, Шаьла райкомаш, «Чеченингушвино», «Скотопром» объединенией кулгалхой а болаш. Духхьала цхьан МагIалбика районо 1978 шера планах доагIа эзар тонн гаргга дулх дIаденнадац. 40 процент гаргга дола доахан ца дахкаш хилар бахьан долаш Шалински района колхозашеи совхозашеи 400 тонн гаргга дулх ца доаккхаш дисад. Цу тайпара масалаш кхы а да.

Специализированни долча боахамашка цхьайолча моттигашка бицбала болабеннаб хьайбай боахам дегIабоалабара болча бехктокхамах. Из бахьан долаш хIанз комсаши баьцадаараши лелаеча 15 совхозе хьайбай фермаш яц.

Белгалдаккха деза промышленни предприятей подсобни боахамий, общественни кхачан, къаьстта г. Грознерчар, хIаьта иштта бахача наьха индивидуальни боахамий торонех вай хIанз а пайда ледара эцаш хилар.

Ховш ма-дарра, дулх дукхагIа сихагIа даккхара боккха лоархIам болаш да хьакхарч, жа, коа тIара оалхазараш леладелга.

Цхьабакъда, хьакхий дулх даккхара оттаяь заданеш йизза кхоачашъяц. Дукхача фермашка шерра юкъедоаладац хьакхарчашта промышленни хьисапе скрещивани елга, дегIаяйтилга, йорстаелга. Болх во бу Сунженски, Грозненски районашка яхнаьча хьакхарч лелаеча комплексаша, царех цхьаккха а хIанзалца проектни низага кхаьчаяц.

Кхы а вогIа латт доажоши чуоттадаьи жа дорстадара гIулакх. ХIара шера юккъерчул а лохагIа дерста долаш дулха дIачулу царех кхоалагIа дакъа совгIа дараш. Шалински района цхьадолча боахамашка механизированни майдашка жа дорстадара йола дика опыт хIанзалца шерра дIайоаржаьяц.

КIезиг дукха дикагIа дегIадоагIа республике коа тIара оалхазараш - леладелга. Уж леладелга промышленни ларда тIа даьккхад керттерча даькъе, хьал а яь, болх беш я птицефабрикаш, дикка лоархIаме болх бу цар производственни низ лакхбара. Духхьала укх шера кхы тIа хьалъяьй 20 механизированни птичник, царех хIаране 20 эзар яхка котам лелае йиш а хургйолаш. Дулх даккхара дола коа тIара оалхазараш леладара йола база юллаш я. Цу дерригане а йиш хулийтаргъя 1980 шера шозза дукхагIа коа тIарча оалхазарий дулх даккха а фуаш гулде а. КПСС ЦК ноябрьски Пленуме йийца бройлерни котамаш лелаелга дегIадоаладара хIанз а тIехьадусаш да вай.

Юрта боахама кулгалдеш партийни, советски органаша беча балха тIа лоархIаме участок йолаш дус шура яккхара рентабельность лакхъелга, шура дикагIа хулийтилга, рентабельность Iалашъелга.

Дахка доахан дукхагIа хулийташше а из декхар кхоачашдеча керттера да шурий продукци дукхагIа яккхар Iалашделга. Укх тIеххьарча 7—8 шера боахамаша цхьаккха а толамаш даьхадац цу хьакъе. Юкъера лаьрхIача Iаттагара юаккха шура 1900 килограммагара 2100 килограммага кхоачаш хувцалуш я. Къаьстта кIезига шура йоакх МагIалбика, Надтеречни, Ачхой - Мартана, Наьсарен, Шаьла районий боахамашка. Практически шш район — Наурски Шелковски мара яц ЦК июльски Пленумо оттадаьча декхарий боарамагIа болх беш. Цун бахьан да вай боахамашка керттерча даькъе дикача фух доаца доахан хилар, племенион шинарашца дебадеш доахан дукхагIа хилийтара гIулакх деш ца хилар.

Шура йоаккхача специализированни комплексаш болх массане хIара денна йола йовхо а хинна дIаотта беза.

Уж декхарийла я кхы тIа а дукхагIа продукци яла, къахьегама овсарле лакхъярца, производства культура лакхъяларца юзаенна йола юртара социальни проблемаш кхоачашъеча новкъостал де.

Дукха хIама да вай доакъар Iалашдеча кхоачашданза. БIарччча хьанийцача доакъар кийчдара оттаяьча планий боарам тIа кхьачай республика. Цхьабакъда, дукхагIа долча боахамашка низткъа мара дац доакъара кхоачамаш. Деррига тийша да доакъар дика хиларах. Укх шера кийчъяьй 43 процент классни йоаца йол, дукха да дика доаца баьца хьоар, сенаж, силос.

ЦIенхаштта кхоачамбоацараш да доакъарах пайда эцача а. Уж дIадахаро, хьайбай боахаме стадаь декхараш кхоачашдаро йиш хулийтаргъя вайта продукци холуш дукхагIа яккха. 1980 шера даьккха дулх 25 эзар тонн, шура — 125 эзар тонн яккха, 140 миллион фуаш гулде.

КПСС ЦК июльски Пленуме боахамерча берригача балха керттера критерий — из тIеххьара хьахула производственни результаташ я аьнна теркам тIабахийтар. Анализо хьахьокхачох, вайцига дукхха колхозаши совхозаши зе деш я. Дукхача шерашка рентабельно боацаш болх бу «Назрановский», «Джалка», «Озерный», «Экажевский», «Терский», «Горагорский» яхача совхозаша, Сунженски района «Заветы Ильича», «Восход» яхача, Кирова цIерагIча, Шалински района Куйбышева цIерагIча, Советски, Ведани дукхагIйолча колхозаша.

Цу тайпара хьал оттар бахьан да доал во дар, кхом ца беш, лочкъораш деш, недостачаш еш Iалаьмате дукха хIама доадар.

КПСС ЦК ноябрьски (1978 ш.) Пленуме Л. И. Брежнева аьннад: «Цу тайпара хIама доадар ла йиш яц. Советски наха кхетае могаргда хаоттама хьалаш во хиларца нийсъенна халонаш, цхьабакъда бахьан даь тIаэца магац е тIаэца а лац парна доал ца дарах, бехктокхам ца хиларах, гIулакх тесса дитарах, нийсъенна халонаш. Цудухьа тахан ала йизза бокъо а йолаш ях вай ялат, баьцадараш сом, боамби боабарах дола дош алхха экономически хинна Iац. Из цул совгIа доккха политически дош а да, цо юкъарчал доацаш воздейсти ю советски наьха дог-уйлана, къахьегама хьинара. ХIара коммунист, хIара боахама кулгалхо, партийни болхло халкъа рузкъах дог лазаш хила веза. ХIаьта из ца дечаргара партийни Уставаген вай советски законашкеи хьежжа доагIар цIенхаштта хьадеха деза».

III

XV областной партийни конференце гIишлошъераштa кIезига критически замечанеш яьцар. царна хьалхашка латта хоадам боллаш дола декхараш белгалдаьдар. Царех керттердар гIишлон индустре база хьаяр.

КПСС обком даим хьийжай хьалъеш йола объекташ ханнахьа йистеяхарга. Пятилетка дIайолаелча денз цхьа миллиард сомал совгIча капитальни вложенеех пайда нийцаб. 870 миллион сома маьха керттера фондаш болх бе йолаялийтай. Болх бечарна юкъеяхай Н. Анисимова цIерагIча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводера каталитически реформинга установка, А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводера парафинови цех: Грозненски гормолзавод, кога гIирс бу. картонажни, художественни керамика фабрикаш, пхиъ хьайбаш леладу комплекс. ГIишлошъю организацеш подрядни балхий планаш тешшаме кхоачашъеьннай.

Цхьабакъда гIишлошъераштa карагIдаьннари царна хьалхашка латта декхараши вIаши нийсдича, белгалдаккха доагIа капитальни вложенеех пайда эцара, гIишлон-монтажни балхаш дара, керттера фондаш болх бе йолаялийтара оттаяь планаш кхоачашъергйолча тайпара гIишлонхой болх вIаштIехьбаккха партийни, советски боахама органашка ца хар. Нохч - ГIалгIай гIишлошъяра управлене кулгалхоша (нн. Исмаилов Э. Э., Воронович Н. Н.), «Чечингельстрой» треста (н. Арсунаев У. А.), кхычар низаш а материальни ресурсаш а тIаерзаяь яц хьалъяь яха езача объекташта, гIишлон индустре база хьалъяра. Из бахьан долаш массаза яхар санна гIишлошъяра планаш кхоачашъяц «Грознефть», «Грознефтеоргсинтез», «Севкавнефтегазпереработка» объединеней предприятеша, «Красный молот», Грозненски ремонтно-механически, «Трансмаш» заводаша, кхычар.

Итт шу да «Красный молот» заводе фонтанни арматура цех хьалъеча 8.5 миллион сом капвложенеех пайда эцаш латта. Н. Анисимова цIерагIча мехкдаьтта чакхдоахача заводе ханал ши шу тIехьа болх бе йолаялийтар каталитически реформинга установка, А. Шерипова цIерагIча мехкдаьтта чакхдоахача заводе 1.5 шу оттаяьча ханал тIехьа яьккхар Г-30/40 яхача установка шоллагIа блок болх бе йолайолийтилга. Алхха цу шин объекто паччахьалкхенна дIа ца луш йитар 30 миллион сома маьха совгIа продукци, хIаьта кхаь шера гIишлонхой бехкагIа республика промышленносто дIа ца луш йитай 120 миллион сома маьха гаргга продукци. Кхы дикагIа латтац юрта боахама объекташ хьалъелга.

ЦIенхаштта кхоачамбоацараш да социальни культурно-бытовойи объекташ хьалъеча. Пятилетка йолаелча денз йолча хана къахьегамхошка дIа ца кхоачаш йисай 600 квартира, 10 эзар дешархой моттиг. йиъ эзар гаргга моттиг берий бешамашкеи яслешкеи. Ца гIулакха хьожаяь капитальни вложенеш массаза пайда ца эцаш юс.

ЦIенхаштта бехк баккха боагIа гIишлошъерах духьал шоай база хьалъяра болх мела лелабеш хиларах. Дукха ха я Грознера аьшкабетона конструкцей заводаши «Чечингсельстрой», «Грознефтехимремстрой» трестий объекташи эргайоахаш а хьалъеш а латта. Нохч-ГIалгIай гIишлошъяра управленес оттаяьча ханашкеи эшача боарамехи Iалашдаьдац социальнибыта объекташ индустриально хьалъяра эша конструкцеш арахецилга. Ла йиш йоацаш мела лел круппопанельни цIенош хьалдара мощносташ караерзаелга, эсала лел завода шоллагIа аргIа хьалъеча деш дола балхаш. Из бахьан долаш 70 процент нах чубаха цIенош, ерригa школаш, берий бешамаши яслеши, иштта культурно-бытовой объекташ хьалъелга, оалаш долча бесса, дай IаьдалагIа дIахьош да.

ЦIенхаштта критика е йоагIа КПСС Грозненски горкомаи Шалински райкомаи, тIаийца решенеш кхоачашъяра тIахьожам мела лоаттабарахи гIишлош яра ведомствай кулгалхошкара боагIача тайпара болх хьа ца бехарахи. Цу гIулакха иштта бехке я, гIишлонийи нерудни ерригa материалаш хьаеш йола производство а юрташкара ерригa капитальни гIишлош хьалъелга а ший доалахьа дола НГIАССР Министрий Совет а.

КПСС областной комитета, КПСС горкомийи райкомийи балха тIа цIенхашттара кхоачамбоацар да капитальни гIишлошъеча паччахьалкхен капиталовложенеш дIа-юха хьежаелга, хьалъяь яланза йола гIишлош дукхагIа хулийтилга санна йола ше бакъ ца еш йола практика теркал ца елга. Уж кхоачамбоацараш цкъа санна массехаза белгалдаьхад Центральни Комитето, юха а чIоагIа дийцар уж парте ЦК ноябрьски Пленуме. Боккъалдар аьлча, мел хана садетта деза вай хьалъяь ца йоалаш вокх шерага ювла объекташ дукхагIа ца хилийтара. Укх шера планагIа юха а юкъейихьяр 590 керда объект, укх шерага яьнна 140 кхоачамболлаш средстваш ца хиларах хьал ца еш сеца йоллашехьа а. Цудухьа таханарча денга хьалъяь ца йоалаш йиса гIишлош 357 миллион сома маьха я, вешта аьлча, бIарччача шера йолча капиталовложенел дукхагIа.

КПСС обкомо, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совето, организацейи заказчикийи кулгалхоша КПСС ЦК ноябрьски (1978 ш.) Пленуме нов. Л. И. Брежнева яьча указанех цIенхашттара выводаш е еза, капитальни гIишлошъеча нийслу кхоачамбоацараш дIадахара, 1979 — 1980 шерий планаш толамца кхоачашъяра хоадамболлаш дола балхаш де деза. Бригадни подряд производствана юкъейоалаяйтара, хадданза йола планировани ярен поточни жилищно - граждански объекташ хьалъярен орловски опыт юкъейоалаяра хадданза тIахьожам лоаттабе беза.

ЛоархIамегIа дола декхар да гIишлон индустре база низалаш чIоагIдари лакхдари. ЦIенош хьалдеча эша йоккхий панелаш арахецача Аргунски завода реконструкци елга ма-могга сихагIа а деш, цун низал шера 780 эзар квадратни метр наха чубаха цIенош хьалдергдолча кхоачае еза. Хьалъе еза металлоконструкце цех, керамзитови завод. Нохч-ГIалгIай гIишлошъеча управлене вIаштIехьдаккха деза ИИ-04 серех йола конструкцеш арахецилга. «Чечингсельстрой» тресто цIенош хьалдеча эша йоккхий панелаш арахецеи механизаце управлене базаш хьалъеи еза ха хьатIаэттай: де дезар да рудай йоаца гIишлон материалаш дукхагIа йоахилга, моттигерча бедалах облицовочни плиткаш арахецилга.

Нах чубаха цIенош, социально - культурни бытовойи объекташ хьалъяра даим йоакхо е декхарийла я партийни, советски, боахама органаш.

ХьатIадоагIача шера гIишлонхошта, монтажникашта, эксплуатационникашта хьалхашка латтача керттерча декхарех цаI да ЭЛОУ-АВТ установка комплекс — пятилетка диълагIча шера йоаккхагIа йола объект болх бе йолайолийтилга. Парте а правительства а сийлен декхар кхоачашде — БАМа трассерча Кунерма яхача машиннаькъа станце гIишлош хьалъе дIадоладала деза вай. ГIишлошъяра Нохч - ГIалгIай управлени, «Чечингражданпроект» институт декхарийла я цу лоархIамеча балха сихха кийчо яь яла. Из задани кхоачашъяра хьожабе беза эггара толашагIа, эггара говзагIа бола, республика сий лакха лоаттадергдола гIишлонхой.

IV

Парте областной, городской, районни комитеташа шоаш хIара денна беча балха тIа даим тIахьожам лоаттабаьб парте XXV съездон XV областной партконференцеи оттаяь .социальни программа кхоачашъяра. Отчетни юкъа дикка тоаденнад республика къахьегамхой материальни хьали культурни боарами. Укх тIеххьарча кхаь шера болхлойи гIулакхерча наьхеи бетта юкъера лаьрхIача дола алапи 14 процент гаргга лакхденнад, колхозхошта луш дар — 12, ахчан доходаш — 17 процент. ДукхагIа хиннад потреблене общественни фондашкара луш дар. Алхха пенси нийдеш 110 эзар саг ва. ХIара шера 6 миллион сом пособеш тел. Просвещенега дIадахийтар 162 миллион сом хилар, унахцIено лорарга — 110 миллион сом совгIа. ЧуIа фусам тоаьяй 23 эзар дезало.

Белггала болх баьб городаши юрташи тоаеш. Газ чуйиллай 30 эзар квартире, асфальт биллаб 1097 эзар квадратни метр паькъашка, хьаьяй 100 километр водопровод.

Толаме кхоачашдеш латт берригача кагирхошка юкъара дешар дешийтара декхар. ДукхагIа хиннай юкъера школаш, профтехучилищаш.

ДIахо дегIанхай унахцIено лораяра, торговли, общественни кхачан служба, бахача наха бытовой гIулакхаш делга. Кхаь шера хьа а яь болх бе йолаялийтай 19 эзар квадратни метр майда йола керда тикаш, 9,7 эзар моттиг йола общественни кхачан предприятеш, 144 балха моттиг йола бытовой гIулакхаш ду предприятеш. 1978 шера 1975 шера хинначул 15 процент дегIанай розничин товарооборот, бытовой гIулакхаш делга — 17,6 процент, цу даькъе юрташка — 36,9 процент а йоагIаш. Укх шера сага-сих лаьрхIа 549 сома маьха промышленни кхачани товараш дехкад, 1975 шера уж 486 сома маьха мара дехкадацар.

Вай гIалдугаш хIама да республика къахьегамхой бос болча Центральни телевидене кхаь программага, хIаьта моттигерча бос болча передачашка хьажа йиш йолаш хилар, кердача Грознерча аэропортера мехка 25 городе аха, вай Даьхен столице — Москве Грозне вIашагIъеллача поездаца аха йиш йолаш хилар.

Бахача наьха йоакхо кхы а чIоагIагIа а хIара денна а ца йича яргбяц. Цунца дувзаденна белгалдаккха доагIа, из вай хIанз а доагтIача тайпара ца деш хилар.

Кхоачам болаш сиха хьалдац вай наха чуIе цIенош, школаш, дарбан, берий, культурно-сердалон учреждененеш, коммунально-бытовой объекташ.

Дукха кхоачамбоацараш да бахача наха гIулакх дара сфере. Торговле министерства, общественни кхачан управлене, респотребсоюзо, бытовой гIулакх дареи жилищно-коммунальни боахамеи министерсташа вIаштIехьдаьккхадац шоай карарча предприятешка лерттIа болх байтилга. Цу доакъой болхлошта юкъе, къаьстта Шалински, Сунженски, Старопромысловски, кхы дукхача районашка эсала лелабу кхетама болх, болхлой нахаца охща ба. хIама эца баьхнарашкара сов маьхаш доах, хIамаш лечкъаю. хадданза баха нах Iалашбац хица, йIовхалца, маьхк, тух, сапа, кхыдола, хиланза даргдоаца товараш хадданза лоаттадац.

«Грознефтеоргсинтез», «Консервплодоовощ», «Терек» яхача объединенеша, «Трансмаш» яхача заводо, кхы дуккхачар болхлой столовеши бытовой предприятеши хьалъяра пятилетка заданеш кхоачашъяц.

Къахьегамхой вахара хьал тоаделга дуккхача наха эшаш дола товараш хьадарахи цар дикал лакхъярахи дIахада йиш йоацаш да. ХIаьта республика яйгачеи кхачани промышленноста предприятешна уж дукхагIа арахецилга вIаштIехьдаьккхадац. ТIеххьарча кхаь шера трикотажни изделеш арахецилга кIезигдаьд, караерзаьяц кога гIирс арахецара низалаш, цар дикал дегIаягIац.

Халкъа эша товараш дукхагIа арахецара проблема къоастаеча эсала дакъа лоац еза-йоккхача индустре предприятеша. «Медиинструмент», «Металлотары» яхачеи Грозненски ремонтно-механически заводашка уж арахецилга кIезигдаьд.

V

ХIанзарча хьалашка тIехьтIехьагIа дукхагIа лоархIам болаш ба идеологически болх, къахьегамхошта коммунистически кхетам лулга. МоллагIа а дош отте а, эггара хьалха хьадоладала деза гIулакх толамца чакхдоаккхар нах хиларгара, коммунизм хьалъе идейни тешаме, уж кийча а ховш а хиларгара, яхаш хьех парте. «Идеологически болх, — йоах Л. И. Брежнева, — из коммунизмана тIехьарча къовсама геттара лоархIаме фронт я. цу фронте вай йоахача коталонех тIехь - тIехьа дукхагIа тийша хургда мехка экономика лакхлулга а социально - политически дегIаухилга а.

КПСС XXV съездо къаьстта теркам тIабахийтар идеологически балха эффективность лакхъяра, вай толам баккха йиш хургйола лостам хьа а хьекхар. Из комплексни никъ ба, вешта аьлча, бахача наьха тайп-тайпарча группашка хьежжа къахьегамхошта цхьана идейнополитически, къахьегама, нравственни кхетам балар. Съезд хинначул тIехьагIарча шераша хьахьекха белгалбаьккхача цу наькъах доккха беркат доалаш хилар.

Идеологически болх лакхбара доккха хIама дир Октябра 60 шу дизара кийчо ярон из дездарон, СССР керда Конституци дерригача халкъа ювцарои тIаэцарои. «КПСС идеологически балха актуальни дешаш» яхача Л. И. Брежнева книжкас, «ЗIамига лаьтта», «Юхадийндалар», «Целина» яхача цунна дагадоагIараша.

Къахьегамхошта комплексни кхетам балара хьакъехьа XXV съездо оттадаьчунца чIоагIало а лувцаш, КПСС обкомо партийни организацей низ тIабохийтар бахача наьха ерригa группаш идейни влияннена чулацара, кердача пятилетке латта доккхийн бехктокхамеи декхараш хIара сагага кIоаргга довзийтара, хьинаре вахара позици хьахилийтара.

Цу хьакъехьа боккха лоархIам болаш хилар парте обкома пхелагIа пленум. XXV съездо дIадехарашка хьежжа коммунистически кхетам балара эффективность лакхъяра парторганизацей декхарашка а хьежа, пленумо чIоагIийр областной парторганизаце идеологически балха комплексни план. Идеологически чарца цхьана, цу тIа белгалдаьдар кхетам балара балха тIа хьалхашка латта декхараш цхьана кхоачашделга Iалашдеш йолча экономически, социальни, организационни факторех пайда эцилга. Боккха теркам тIабахийтаб интернациональни, патриотически, Iилма - атеистически, правови кхетам балара, халкъа образовани тоаяра, культура дегIайоалаяра. Къаьстта низ тIабахийтаб къахьегамхой мировоззрени, политически идейно - нравственни дикагIйола уйлаш хьахилара.

КПСС ЦК-арча общественни Iилмай Академе Iилмахоша новкъостал а деш, республике шозза дир бахача наха тайп-тайпарча категорешца юкъе беча идейно - кхетам балара балха эффективноста социологически тохкамаш. Тахан политически экономически дешара ерригача формашка чулаьцав 200 эзар гаргга къахьегамхо. 1975 шера хинначул хIама ца эшшаш кхозза дукхагIа хиннаб интернациональнии атеистическии кхетама проблемаш Iомаяра теоретически семинарашка деша багIа нах. Партийни комитетий балха тIа иргаIа а партийность дукхагIа йолаш а дувц национализмаи шовинизмаи хьакъехьа гучадувлараш. Хьадда социаду исторически событей. Местничества классови доаца маIан делга, патриархальщина хестаелга. ТIехь - тIехьагIа кIезигагIа хул националистически, арахьара хьатIабаьхкача специалисташца моттигерча цхьаболча наха леладу хулигански гIулакхаш, дIаяхача замах юхедисача воча гIулакхашта тIагIолла ду зуламаш санна дола негативни гучадувла хIамаш.

Цу тайпарча явленешца лоаттабеча къовсаме парте областной комитето деш дола гIулакхаш кIоарга кхета а ду, хьал а лоац къахьегамхоша, дика влияни ю дIахо а доттагIали вошали чIоагIдара, республике морально - политически дика хьал хьахилийтара.

Бахача наьха тайп-тайпарча группай теркам а беш, кхы а хьаддагIа бе баьннаб Iилма - атеистически кхетам балара болх. КIоаргагIа довз республикера религиозни хьал. Культех долча законодательства дIадехараша ма - яххара вIаштIехьбаьккхаб дуккхача религиозни формированей болх. Атеистически кхетам луча шерра пайда эц дуккхача наха хетачох. Цхьабола лоархIам болаш я цу хьакъе дукхача наха йолча информаце средствашг, гражданий схолаш, цIагIара лекторешг. Из берригa болх хьадда беш хиларо, цун формаши методаши эргаяьха тоаяро хьахьекхар дына даькъе хулача процессашта кхы а чIоагIагIа влияни е торо гучайоалаш хилар. Цу дерригне а хьахулийт дукхха бола къахьегамхой боахаш - боахаш, кхетама Iилма атеизма позицеш тIа баха йиш хилар.

Бакъда, ховш ма-дарра, новкъостий, дIадехараш лакхлу, декхараш чоалханегIа хул, хIаьта идеологически балха боарам а лакхбала беза. «Идеологически болх бизза кхоачаш ца баро доккха зе де тарлургда» аьнна йолча КПСС ЦК ноябрьски (1978 ш.) Пленума указанеша ма-яххара вай декхарийла да карагIдаьннача чунга дIадахачунца а ца дусташ. кердача декхарий масштабашца хьажа. Иштта гIулакхо дIадех карагIдаьнначун тIа ца социлга, дIахо гIолга, кхы а доккхагIа хIама делга, кхоачамбаь доккхалдаь ца Iелга.

Анализо хьахьокх идеологически балха, ерригa а звенош хIанз а шаьрен эффективнии ца хилар. къаьстта къахьегамхой идейно чIоагIбара, интернациональни кхетам балара дешаш.

Цудухьа хIанз а нийслу, вай политикеи вай принципаши йовза а йовзаш, массаза а практике царна тIехьа боаца, социалистически

КПСС ОБКОМА ХЬАЛХАРЧА СЕКРЕТАРА НОВ. А. В. ВЛАСОВА ДОКЛАДА ИЗЛОЖЕНИ

общежите нормаш телхаеш бола нах. Дуккхача районашка кIезига яц наха дер дуIаш вахара, хIама яккха тIаккхера, лочкъараш дара, религиозни гIулакхаш леладара тIаккхуьш моттигаш. Ше йолга хойташ я моттигера провинциальни национализм. Бакъда, уж дIаяхара хьадда дола гIулакхаш дар бахьан долаш шоай тактика хийцай националистически уйла йолча элементаша. Цар зене гIулакхаш къайлагIеи говзагIеи деш тучадувл. Бакъда, чулоацам цох хувцалуш бац. Цхьабакъда, горкомаша, райкомаша, советски общественни организацеша цкъаза кхетадац из, либеральни принцип йоацаш гIулакхаш леладу национализма гучадувларашца, хьинаре къовсам лоаттабац царца.

КПСС бюрои секретариати цкъа хьежа Iанзар цу дешашка, хьадда соцадир шоай ха яьккха яьнна традицеши обычеши лоаттае, къаман башхалонаш ца йоаггIаш белгалъяха гIерта гIулакхаш. Укх шера кепайоазон продукцеи лекционни пропагандан чулоацама дешаш дувцаш, бюрос ира критика йир цхьаболча Iилмаи теоретически болхлошта классови позицеш тIара бовларах, национальни эгоизми къам шийна чу хьерчилгеи долаш хиларах.

Цу дерригача дешашка парте обкоме хьожаш цхьаболча болхлоша шоаш данза дитараши гIалаташи цIаьхха хинна да, «дага хIама долаш хиннадац» йоахар. Цу хьакъехьа В. И. Ленина аьннар дагадохаргда вайна: ший цхьанне плана тIа бе-башха да ховш е ца ховш даь гIалаташ, хIаьта общественни чу тIа — башха дац: зе цаI да. Вай декхарийла да вайна хийреи зеннеи йола уйлаш моллагIча а тайпара вай идеологена юкъейоалае гIертилга гучадаккха а соцаде а, мичча тайпара уж хьатIаккхухье а, цар ира партийни принципиальни мах бе.

Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхой интернационализм кIоарга, йохаргйоаца лард йолаш я. Социализми коммунизми хьалъеча шерашка дуккхача наьха мировоззрени а хинна дIаэттай из, вай болхлой, колхозхой, интеллигенце дулхах-цIех летай. Советски наьха сакхетам чу геттара чIоагIъенна дIаэттай къамий юкъара, советски юкъарча доккхала уйла. Вай, коммунисташа, цхьаннега а дохадайтаргдац партена карагIдаьнна деза хIамаш!

ШоллагIа, лаьгI ца болийташ хадданза теркам тIабахийта беза лоархIаме проблема — из къахьегамхошта кхетам балара гIуланха геттара доккха зе деш долча дынах юхедисача гIулакхашца лоаттабу къовсам ба. Дуккхача хана денз дыно ший Iоткъам лоаттабар бахьан долаш Нохч-ГIалгIайчене айхха вIашагIъийнад бахача наьха цхьабарий кхетам чухь дынен къамани гIулакхаш. Националистически религиозни уйлаш дIа-юха шоайла эцаш я, уж органически вIаши ювзаенна я. ХIаьта вай ледара дIахьокх Нохч-ГIалгIайчен халкъий исторически вахаре дына бола негативни лоархIам, кхоачамболлаш гучадахац къаман самобытность лораер ды ба ала гIерташ духовенство леладераш.

Вайцига хIанз а дIадаланза да пхьа лехилга, гаргалонна тIагIолла зе-зулам даь саг хьаллоацилга, урдув доахилга, мехкарий удабелга санна дола дIаяхача замах юхедиса во гIулакхаши уйлаши. ХIаьта партийни, советски, боахама, административни органий болхлоша, педагогаша ма-доагIара теркала дац цар деш дола зе, хьадда къовсам лоаттабац царна духьала. Республике кIезига яц дIахо а шоай гIулакхаш деш йола бусалба, кераста, кхыбола ды лелаберий группаш. Къаьстта Шалински, Ножай-Юртовски, Наьсарен, Урус-Мартановски, кхыча районашка. Царна кулгалдеш ба религиозни «авторитеташ» оалаш бола нах. Уж гIерт бахача наха юкъе тIехьабисарашта шоай влияни лоаттае, кагирхошта дына воздействи ю. Укх шера Наьсарен, Сунженски, Шалински районашка мархаш доастача дийнахьа цхьа бола дешархой занятеш тIа бахканзар. Цхьацца йолча предприятешка бIаьш бола нах балха арабовланзар. Цхьабакъда, цу гIулакхий хьакъехьа доагIар массаза а дац.

Цхьайолча районашка наха хьалхашка гуш шоай гIулакхаш леладу хьежача наха — шарлатанаша, шоаех тешаш нах а болаш. Дикка хIама а йоаккхаш, шоаш болча баьхкарашта цар тел «деза каьхаташ» — лазарах ваккхар «лахкерчунгара» дехаш дола дуIаш. ХIаьта хьежа саг ше-м цамогаш хилча лорага вода, советски законатIа мах боацача дарба а дайт.

Iилма-атеистически балха тIа хIанз а дукха шаблони декларативности я. Справкашка хьежача дукха гIулакхаш ду дыно дIалийцача нахаца. Цхьабакъда, цар эффективность лоха я. Атеистически темаех дукхагIйола лекцеш бахача наха эрсий меттала еш. Царех дукхагIъяраш абстрактно оттаяь, хьадда долча хьалаца бувзам боацаш я. Атеистически балха юкъе хьалха а санна дакъа лоацаш яц дуккха йола кулгалду кадраш. ВIалла ла йиш йолаш дац школашка атеистически болх во белга.

Республика партийни организацеша хадданза шоай теркаме лоаттае езаш цхьаькха цхьа проблема я. Дувцаш дар да къахьегамхой дуккхача наха нравственни кхетам балар дIахо чIоагIделга. Цун лоархIам къоаста а беш, парте XXV съезде яьча отчетни доклада тIа новкъоста Л. И. Брежнева дийцар: «Хьинарача вахара позице, общественни декхарца сакхетаме гIулакх леладаро санна чIоагIа цхьаккха хIамо сий даккхац сага, дош а гIулакх а цаI долаш поведене хIара денна йола норма а хинна дIаэттача. Цу тайпара позици лацар — нравственни кхетам балара декхар».

Вайна ца гуш диса йиш яц аттача гIолла хIама Iоаде гIерташ хиларца цхьабола нах гучабувлаш хилар, къахьегама йоацача доходий чотах шоай аьттув баккхара уж тIаккхувш хилар.

ХIаман тIа а кхувш цунга яьннай кхыметтел цхьадолча кулгалдеча балхахой психологи. Дуккханешта ховш долча духхьала цхьан гIулакха тIехьа моттигерча промышленноста системе дукха хIамаш лечкъаярах партера дIа а ваьккха уголовни бехктокхаме эзав 11 кулгалхоех вола балхахо, цу даькъе моттигерча промышленноста хьалха хинна министр Б. М. Бузуртанов, цун заместитель А. Д. Арсенюк, Нохч-ГIалгIай Министрий Совета махьий отдела начальник, правительства член С.-Ж. Ч. Ибриев, предприятей кхо директор, цехий пхи начальник. Духхьала обществаца материальни зе дарал совгIа уж нах кхераме ба. Цар воча оагIорахьара влияни ю морально чIоагIа боацача наха, моллагIдар бе-башха доацаши хIаман сагота боацаши хилийта, хIама яккхара, шийна болча пайдана тIаверзаве, буржуазни вахара стандартех ваха Iомаву. Цу бIехача гIулакхаца къаьста а чIоагIа цIенхашттара къовсам лоаттабе беза.

Бокъонца чIоагIа теркалде дезаш да къахьега йиший ола нах балха тIа дIанийсбелга дола дешаш. Республике бахача цхьабболча наха хIанз а тIехьа вахара норма а хинна дIаэтта дац хIара сага юкъарча обществе дакъа лоацилга, хьаьнала къахьегилга декхар да яха СССР Конституце хьакхайкаяь положени. Хадданза болх беш боаца нах хIанз а тIехьа кIезигбалар мела лел.

Ховш ма-хиллара, парте обком, Лакхехьарча Совета Президиум, Министрий Совет цу проблемага хьожаш я. Хьалъю керда предприятеш, хьаелл филиалаш, иштта кхы дIахо а. Хаттар хьалхашка отт, проблема ерригa комплекс къоастайой-теш? Хетаргахьа къоастаяц.

ХIара шера эзараш бола нах Нохч-ГIалгIайченера кхычахьа балха дIаух ахчаш даха. Къаьстта дукха уж дIаух Урус-Мартановски, Шалински, Ачхой-Мартановски, иштта кхыча районашкара. Из иштта дале а вай гIишлош хьалъеча, промышленни предприятешка, халкъа боахама кхыча доакъошка тоъаш бац болхлой. Из бахьан во лел шоллагIа сменаш вIашагIъехкилга, наггахьа мара яц кхоалагIа йола сменаш, колхозашкеи совхозашкеи тоъаш вац 2000 тракторист, шофер, иштта кхыбараш.

Нравственнии моральнии плане «шабашничество» мел Iаткъ гац вайна. Кхычахьа балха ахча даха дIаухача наха, боккъалдар аьлча, доал доацаш бутт шоай дезал, дешара тIера доах бераш. Рузкъа Iоадара йолча психологега баьнна уж балхара цIабаьхкача деш хIама доацаш лела а лелаш, цар тайп-тайпара зуламаш ду. Духхьала уж санна болча наьха хул тIехьабиса бола сакхетам, обычеш, уйлаш. Шоай гIулакхашца цар харцахьарча наькъа тIа боах кагирхой къахьегамхошта идейно-нравственни кхетам балара даькъе цо доккха зе ду.

Партийни, советски, боахама органаша цу нахаца бе безача балхах дола де дезараш белгалдаха деза, уж хьинаре къахьегаргдолаш юкъеоза беза къахьегамен общественни балха, къахьегама коллективаша влияни а ергйолаш. Хьалхарча аргIагIа чIоагIа лорабе беза къонабараш, къаьстта бераш, мелкобуржуазни психологех йола во влияни ца яйташ.

ХIанз а тIехьа дукха да вайцига корта бохабу малараш меларащен алкоголизмацен къовсам лоаттабара КПСС ЦК соцам кхоачашбара даькъе нийсденна кхоачамбоацараши динза дисараши. Корта бохабу малараш хадданза мелаш барашта цIенхаштта бехк бе безача, цхьайолча коллективаша массе а тайпара уж бехказа боахаш, цар га доахаш моттигаш нийслу. Къаьстта во лел корта бохабу малараш хадданза меларашца къовсам лоаттабара гIулакх Ленински, Сунженски, Наурски районашка, кхыча районашка.

Цкъа санна массаза а кхетаде дезаш да хIара коллективе гIулакхацара хьал ца хилийтача, коммунистически нравственноста нормаш телхаераш моттиг йоацилга ца хайтача, Iалашде вIаштIехьдаргдац идейно-кхетама балха эффективность лакха хилийтар.

Тахан идеологически балха ерригa формаши средстваши духовни рузкъана, советски вахара хьисапа хьинарегIа пропаганда яра тIаерзае еза. Пропагандист, лектор, агитатор, политинформатор, журналист мара кхы малав вайна хийра йола идеологи моралги хьагучаяккхар духьа, юхамаччахьарча гIулакхашта духьала къаьгагIа, дог тешадеш дувца дIаоттаргвар, сага бала боацаш, ши юхь йолаш хилар, карьеризм санна йола коммунистически морала антиподий беррига кхерам дIахьокхаргбар. Цхьабакъда, партийни организацеша хIанз укх сахьате мела айбу социалистически вахара хьисапа нормаш тIара моллагIча тайпара вийнна а лоарзагIа вувларца лоаттабеча къовсамера идеологически кадрай лоархIам.

Идейно - кхетама балха тIа хIанз а кхоачамболаш пайда эцац партийни дешара системах, къамаьлаца еча политически агитацех, массови информаце средстваех, культпросветучрежденеех.

Политически сердалон системера занятеш къахьегама коллективашта хьалхашка латтача хьаддача декхарех дIакъаьсте хул г. Грозне, Урус - Мартановски, Наурски, Сунженски, кхыча районий дукхача предприятешка, дукхагIча хана даьссача хьехамашца чакхъювл уж.

Идейно - кхетам балара декхараш комплексно кхоачашдеча чIоагIа лоархIаме да экономически дешара лоархIам, къамаьлаца еча политически агитацеи лекционни пропагандан дикал лакхъяр. «Знание» яхача общества организацей болх эргабаьккха тоабар. Яьча анализо хьахьокх, вайцига еша пхелагIа дакъа хIана яц аьнна йола лекцеш царгара хьадехараш ка хьежжа ца хилар. Царех дуккхаяраш тIагIоллара ешаш я, цхьаццаярашца кхыметтел доккхий гIалаташ а да. Республике, къаьстта а Ножай - Юртовски, Веденски, Ачхой - Мартановски районашка кIезига яц агитатора дош хозаш йоаца коллективаш. Кхоачамбоацараш дукха да из болх хьайбаш леладеча фермашка, мехотрядашка, гIишлошъеча подразделенешка, бытовой гIулакхаш дара сфере вIаштIехьбоаккхача.

Къамаьлаца еча политически агитацеи лекционни пропагандан боарам лакхбара, из хьадда яра, «Лекционни пропаганда хьален из тоаяра де дезарийи хьакъехьарча» а «КПСС XXV съезда решенеш кхоачашъяра даькъера къамаьлаца еча политически агитаце лоархIам дIахо лакхбара хьакъехьарча» а КПСС ЦК соцамашка бокъонца хьожаш из вIаштIехьъяккхара тIадерзадаь гIулакхаш чакхдаханза ягрьяц КПСС обком, парте горкомаш, райкомаш, юкхьанцара партийни организацеш, «Знание» яха республикански общество.

Къахьегамхошта кхетам балара партийни организацешта доккха новкъостал де дезаш ба Iилмахой - обществоведаш. Цар Iилман тохкамаш хIанз укх сахьате вайна кхоачам булургболаш дац, хIана аьлча, дуккхача балхий лостам мела бувзабенна ба коммунизм хьалъяра практикаца. Идеологически балха арсенал йIаьхий яра Iалаьмате чIоагIа лоархIаме йола дуккха исторически проблемаш вIалла тохкаш а къоастаеш а яц.

Эффективность дIахо лакхьелга дIадех массови информаце средствай республикански, городской, районни газетий редакцей, телевиденеи радио балхо. Бокъонца дог тешадеши гIулакхаш цIенхаштта чулоацаши яц радиопередачаш. Дийца шаьрденна къамаьлаш дукха да цар тIа. ХIанз а къовсам мела лоаттабу кепайоазон низ чIоагIа хилийтар духьа. «Правда» яхача газето критика геттара нийса йир вайна республика партийни, советски, боахама органий цхьаболча болхлоша кепайоазон тIа дувцар лерттIа теркал ца дарах, кхоачамбоацараш дIадахара де доагIар ца дарах.

Iимерза дешаши баркали ала безам бар са тахан «Правда», «Советская Россия», «Социалистическая индустрия», «Известия» яхача центральни газетий, «Коммунист», «Агитатор» яхача журналий редакцешта, телевиденеи радиовещанеи, кинематографе СССР Комитеташта республикана фу эш хьожами йоакхо еши, къахьегамхошта кхетам балара парте областной комитет беча балха тIа доккха новкъостал цар дарах.

Партийни организацей гIулакхашта юкъе йоккха моттиг дIалаца езаш да культурана, искусствана, литературана карагIдаьннарех къахьегамхошта кхетам луча пайда эцара дешаш. Заводской проходнойра аравоаллача чакхъяла йиш йолаш яц, аьннад нов. Л. И. Брежнева, сага еш йола йоакхо. ЧIоаггIа лоархIаме да, мукъа ха цо шийна а обществана а пайда хургболаш дIаяхьар.

Духхьал дIааьлча, цу тайпара торонаш массанахьа а кийчъяьяц. Цхьайолча районашка во бу болх культурно-сердалон учреждениеша, кадраш тоъац.

Мела къестаду культура учреждений материальни база дешаш. Кийчъянза, тоае езаш я клубий, кинотеатрий, библиотекай дуккха помещенеш, нах ахац цига. Ледарлонаш хIанз а дукха я бахача наха кино - театрально - концертни гIулакхаш деча, театрий, филармоне балха тIа.

Советски художественни культура деятелашка тIахьехам бир XXV съезда трибунера: «Вай партенеи халкъаи ма-эшшара йола керда произведенеш хьакхолла...». Нохч-ГIалгIайчен творчески союзий болхлоша дег тIара раьза хинна тIанийцар из тIахьехам, хьакхеллар литератураи искусстваи чIоагIа безаме дуккха произведенеш. Цхьабакъда хIанз а арадувл вайна идейно - художественни гIулакхашка диллача биззача маьха доаца балхаш. Цхьадарашкара гуш яц художника классови позици, вахар кIоаргга довзаш хилар. Партийни организацеша шоай бIарга кIалхара далийта дезац творчески союзий гIулакхаш. ДикагIа вIаштIехьдаккха доагIа художественни интеллигенце, къаьстта а творчески кагирхой, политическии профессиональнии дешар.

Республике цIенхаштта кхоачамбоацараш да халкъа образовани вIаштIехьйоаккхача, кхувш доагIача ноахала дешар хьехачен кхетам лучеи, къахьегама из кийчдеча. Цхьайолча районашка кхоачашдац массанега а бархI шера дешийтилга. Хьеха дешар эсала да. Ледарлонаш дукха я дешархошхеи студенташхеи болча кагирхошта идейно - политически, къахьегама, нравственни кхетам луча. Мела бу професси харжийтара болх. Студентийн дешархойи цхьадола дакъа мела да общественни вахаре, комсомоле доацаш дус, общестава духьалара зуламе гIулакхаш леладеш хул. Кхоачамболаш уйла яц кхувш боагIаращца беча балха хьакъехьара КПСС ЦК соцам кхоачашбара.

Бахача наха тIема - патриотически кхетам балара гIулакха партийни, комсомольски организацеша, ДОСААФ оборонни общества, военкоматаша баьча балхах хьахинна белгала дика хIамаш теркал а деш, КПСС обкомо уйла тIаерзаю Советски Эскаре гIулакх де баха кагирхой кийчбелга цIенхаштта тIехьадиса хилара, из беррига болх дикагIа вIаштIехьбаккхар духьа хьадда гIулакхаш чакхдаханза дарг ца хилара.

Коммунистически кхетам балара хьашташа дIадех физически культуреи спорти дегIайоалаяра цIаккха а мел ца йолийташ уйла елга. Цхьабакъда, физкультурно - массови балха боарам дукхагIйолча производственни коллективашка хIанз а лакха бац. Гаргакхоачаш латт Олимпиада шу, цудухьа лоархIаме да хургдолча дерригдунен ловзараш та еча кийчонах спортивни болх дIахо тоабара пайда эцар.

Коммунистически идейность я, КПСС XXV съезде белгалдаьккхача бесса, знанеши, дог тийша хилари, практически гIулакхаши вIашагIтохарах хьахинна чIоагIало. Вай декхарийла да, хIара сага кхетам чу вахарера хьинар дола позици хьалхее, Ленина дешаш ма-яххара «коммунизмо бокъонца дIадеххача тайпара» цун гIулакхаш хургдолаш.

VI

КПСС ЦК ноябрьски (1978 ш.) Пленуме нов. Л. И. Брежнева аьннад, пятилетка декхараш толаме кхоачашделга дукхагIдолча даькъе «парте ерригача звеньяй боеспособность лакхъярах, хIара коммуниста инициативеи бехктокхами лакхбарах» тийша да.

Отчетни юкъа областной партийни организаци дегIайоагIаши чIоагIлуши хьаьнай. Партийни вахарен партийни кулгалдара принципайи нормаш лораяра ларда тIа кхы а чIоагIъеннай партийни мугIарий идейнии организационнии цхьоагIо. Кхаь шера партийни организацена тIакхийттав ши эзар саг, хIаьта хIанз цун мугIарашка ва 46 эзар гаргга коммунист.

Вай парти классови йолаш хьахиларах йола съезда положени йизза хьал а лоацаш, хIаьта «парте хьайбареи КПСС членалла кандидаташ кхебареи хьакъехьа Киргизе партийни организацеи балхах» бола КПСС ЦК соцам кхоачаш а беш, партийни организацеша чIоагIбаьб шоай мугIараш дегIаахара регулировка еш бола болх, цахаддаш дIахьу парте хьайбераш дукхагIа болхлой класса викалаш хилийтара никъ. Нагахьа санна 1971—1975 шерашка парте кандидаталла хьаийбаьрех 61,6 процент болхлой хиннабале, тIеххьарча шин шера хьайийцарех 63,7 процент ба.

Керда хьайийцачарех, дукхагIбараш — 73,3 процент, е кхаьннех шин дакъа совгIа, комсомоле гIолла баьхкаб парте.

Цхьабакъда, парте цхьайолча районни комитеташа кIоаргга анализаш яц производства доакъошка коммунисташ дIанийсбара гIулакха, партийни влияни йоацаш дут лоархIаме дола доакъош. Парте хьаэцача хана массаза а лархIац экономически социальни структуре хинна хувцамаш. ХьалхагIа белгалдаьккхача бесса, дукха кхоачашданза гIулакхаш да вай мехкдаьтта чакхдоаккхача промышленносте. ХьинарегIа оттабе безар укхаза чухьара торонаш гучаяхара, коллектива творчески инициатива дегIайоалаяра хьакъехьара юкхьанцарча, цехови партийни организацей, партийни группай болх. Халахете а, мехкдаьтта чакхдоахача заводашка парте бола нах ерригa а пхи процент мара бац. Дуккхача цехашкеи участкашкеи партийни группаш, парторганизатораш бац.

ЦаI доацаш хьахинна дац хьайбай боахам санна лоархIаме долча юрта боахама даькъе дола кхоачамбоацараш а. Фермашка керттера дола производства доакъош партийни влияни йоацаш да. Кхо эзар доярках 128 мара коммунист яц. Кхы а вогIа да жа леладеча фермашка коммунисташ хьожабара гIулакх. Цхьайолча партийни организацеша йоаггIаш йола терко яц кхалнах-болхлой парте хьайибара деша. Нагахьа санна республике хIанз болча болхлоех 40 процент кхалнах бале, областной партийни организацеца цар дийла дакъа мара дац. ГIишлошъер санна долча халкъа боахама даькъе болх беш нийс эзар гаргга кхалсаг я, хIаьта царна юкъе парте бараш цхьан процентал кIезигагIа ба.

КПСС XXV съездо оттадьча декхарий доккхалон уж чоалхане хилароп партийни организацешкара дIадех боевитость лакхъелга, шоай болх хаддашагIа болаш дIахьолгеи цун тIехьалеи критически лоархIам белгеи. Экономически культурнии балхарча вай гIулакхий анализо хьагойт, КПСС обком, горкомаш, райкомаш массазарча шоай балх а практике кхоачамбоацараш бахьан бехкебарашкара доагIача бесса хьадехача хьала тIа ца кхаьчалга, из гIулакх парте чухьарча вахаре норма а хинна дIа ца эттalга. Дуккхача партийни организацешка мелал, формализм я балха тIа, творчество яц.

Дукхача партийни комитеташкеи юкхьанцарча партийни организацешкеи бизза пайда эцац критикеи самокритикеи яхар санна йолча таьхка а кхоачамбоацараш дIадахара массаза гIулакх деш а йолча методах. Каста адрес доацаш хул критика, кулгалхой воча балха боагIаш бола лоархIам хилац. Геттара мела я лохехьара хьалйола критика. Духхьал цо дир, КПСС Ножай-Юртовски райкомеи райисполкомеи, ДОСААФ республикански комитета, МВД цхьаболча гIулакхерча болхлоша шоай балха положенех зуламеча тайпара пайда ийцалга, Шалински РОВД соцзаконность телхаьялга.

Критикеи самокритикеи дегIайоалаярца партийни организацей балха тIехь ледара тIахьожам хиларо хулийт КПСС Устав цIенхаштта телхадеш моттигаш, критика теIаеш а из бахьан долаш чIир лехаш а моттигаш. Цунца ювзаенна йола конфликташ вIаши тара я. Уж хул дукхагIча даькъе, ца веза болхло вохаваь вола кулгалхо лакхехьа латтача организацеша е партийни комитеташа хьаллоацача моттигашка, е цунна доагIар цигга ца деча моттигашка. Масала, КПСС обкома Iилмани дешара заведенейи отдело, парте Ленински райкомо доаггIача тайпара теркалданзар городской дезостанцера ухаш хина письмош. Цар тIа йоахар, керттерча лоро И. С. Митрошкина шийна критика ярах партийни организаце секретарь витац, из шийла лохехьарча болхлошца гIожа къиза а ва, штатни финансови дисциплина телхаю. КПСС ЦК КПК юкъе а енна, порядок е йийзар цига. Критика IотеIаярах лирача бехктокхаме эзаб «Чеченингушснабсбыта» управлене начальник хинна Н. Н. Кудрявцев, Наурски районерча юкъерча школен директор В. В. Васильев, Сунженски, Заводской, Старопромысловски районашкара дуккхабола кулгалхой.

Цу бакъдараша вай теркам тIаоза беза. Партийни комитеташ декхарийла я «Тамбовски партийни организаце критикеи самокритикеи дегIайоалаярах» болча КПСС ЦК соцамаца дувзаденна тIайийца декхараш тIехь-тIехьагIа деш кхоачашдара тIехьа теркам чIоагIбе, кхоачамбоацарашта критика е гражданашта бокъо луш йолча СССР Конституце статьяс яххача бесса болх бе.

ХIанзара хьалашка, общественни производства масштабаш дегIаухаш а коммунистически гIишлон декхараш чоалханегIа хулаш а латтача хана, къаьстта лакхчу оттадаьр кхоачашдара болча тIахьожама лоархIам. Из ба — партийни комитетий, цар аппаратий, хIара балхахочун болх бусташ бола бустам.

Вай йолаш я, директивни документаши тIаийца решенеши мишта кхоачашъю гойташ йола тIахьожам лоаттабара цхьайола система, эргайоахаши тоаеши я цун формаш, методаш. Цу балха юкъеозаш ба дуккхабола коммунисташ, халкъа боахама дуккха специалисташ. Тоаденнад партийни балха чухьара информаци оттаяра гIулакх.

Из иштта дале а, ала доагIа, тIахьожама гIулакха вайна ма-хеттара хьокхамаш массе хана вай ца хиналга, цкъаза лайнад парте обкома цхьа йолча отделашка, КПСС горкомашкеи райкомашкеи лаьрхIар кхоачашделга тахкар эсала оттадаь, тIагIолла леладеш хилар.

Иниш яц лаьрхIар кхоачашдара бола тIахьожам канцелярско-бюрократически хьисапе лелабе, тайп-тайпара йола отчеташ, справкаш, хоамаш гулдарца, тайп-тайпара йола совещанеши заседанеши ярца из тарбе. Дош сенах латт аьлча, из латт тIахьожам хьалхарча даькъе производстваи доал дарен керттерча доакъошта тIаберзабарах, наг-наггахьа ца а лоаттабеш, массаза из лоаттабарах, гучадаьнна кхоачамбоацараш ма-хулла сихагIа дIадоахилга Iалашдарах. Массаза а доале лаьца хила еза В. И. Ленина указани: «нах тахкарца, тIадиллар кхоачашдара тIахьожам лоаттабарца — цунца, цIаьхка а цунца, алхха цунца мара а йоацаш, я беррига балха, ерригача политика чIоагIал».

Республика партийни боахамеи кулгалдара йолча ерригача сферашка ленински стиль юкъейоалаяра йоакхо а еш, парте дIадехарашка, Л. И. Брежнева указанешка хьежжа, КПСС обкома бюрос даьр да вай деношкара декхараш толамца къоастаде могаргдола политически а гIулакха а даькъе бокъонца йола партийни, советски, боахама кадраш кийчъяр. Отчетни хана цхьаккха пленум бюро е секретариат заседани хиннаяц кадрашца беча балха дешаш ца дувцаш.

ХIанз КПСС горкомийи райкомийи беррига секретараш ба лакхера образовани йолаш, цу даькъе царех 70 процент бараш — лаьрхха я яра йолаш. ДIаяхача отчетно-хоржама кампанех парте городскойи районнии комитеташка секретаралла хийрикаб къона, хьинар дола болхлой, царех дукхагIбараш комсомоле дика школа чакхъяьккха а ба. Парте лохерча звеньей кадрай состав а дикалга диллача тоаеннай. ДукхагIа ба лакхереи чакхъяккханза лакхереи образовани йола секретараш.

Парте областной комитето хадданза вIаштIехьдаьхад партийни советски комсомольски болхахошка дешийтилга. Лакхерча партийни школашка переподготовка еш чанхваьннав 118 саг, областной курсашка — 834, горкомий, райкомий, юкхьанцарча партийни организацей секретарий тайп-тайпарча лостамех болча организационно-партийни, идеологически балхах, боахама кулгалдарах йола 30 совгIа семинар яьй.

ХIанз кулгалдеча балхахой состав ленински къаман политика дIадехараш диззагIа кхоачашдеш я. Вахаро хьалхашка увттаду чоалхане декхараш кхоачашде могаргдола къаман воай кадраш хьалкхийннай вайцига. Укх тIеххьарча кхаь шера духхьала парте обкома номенклатурагIа нохчехи гIалгIаехи бола кулгалхой 20 процент совгIа дукхагIа хиннаб, партийнии комсомольскии балхахошта юкъе аханел дукхагIа а ба уж, советски-74, профсоюзни — 30 процент совгIен ба уж.

Ший хIара деннарча балха тIа КПСС обком гIийртай балха тIа бIуборгбола, темаше гIулакх хилийта, кадраш дегIаахара, шоай говзал хьахьокха а хьалаш хилийта, ши-ший тайпагIа бараш чу а увзаш озабезамаш хургдоаца гIулакх де. Царца болча тешамцеи уж лоархIаш хиларцеи массаза хиннад царгара принципиально хьадехилга, бехктокхам айбелга.

ХIаьта а КПСС обкомо, парте городскойи районнии комитеташа кхы а дукха балхаш де деза вай практикера кадраш хьакъоастаяр телхаделга, гIалаташ дувлийтар дIадаккхара. Ховш ма-хиллара, вайцига кIезига моттигаш нийсъенна, партийни комитеташа гIулакха тIа хьожабеча болхлой гIулакхий а политически а оагIош, коллектива хетараш а ларде ца лувцаш. Моттигаш нийсъенна уж дешаш партийни организацеша дакъа а ца лоацаш къеста а деш, цхьанне аларах е бовзаш хиларах къестадеш. Царех цхьа масал да яр. Цхьан хана «Горец» совхоза директоралла болх беш хиннав нов. Якаев. Цо из боахам бохабир, ши миллион совгIа сом зе дир. ХIаьта тамаш еций, Якаев хьожаваьв парте хьалхарча секретаралла. «Толамаш» — шоаш хиннараш да. Цул тIехьагIа из вахийта везаш вар мугIарерча балха тIа, хIаьта вахийтанзар, хьожавир «Гарагорский» яхача совхоза директоралла. Юха а ши миллион совгIа сом зе дир совхозо. Хета мег, цул тIехьагIа-м кхийттаб аьнна. Ай, мичара, Якаев хьожавир «Горец» совхоза отделенена кулгалде. ШоллагIа го дIаболабе аьнна...

Уж санна дола гIулакхаш дIадаха деза кадрови балха тIара, кулгалдеча балха тIа саг хьожавеча хана, из ханча венна хиларга, дIаяхача хана карагIдийннарашка, доккхийча балхаш тIа хиларга хьежа йиш яц, духхьала цаI мара йоаца критереш я парте дIадехараш бокъонца ларде лувцар. Социализма гIулакха тешаме, Iилман а технически а знанеш йолаш, организаторски талант йолаш, сонта-кура воацаш, къахьегама коллектива болх цхьа барт болаш дIабахийта бокъонца ховш — из да хьалхарча даькъе хIара кулгалхочунгара дIадехаш дар.

Партийни комитеташа къаьстта уйла тIаяхийтанза ягрьяц сакхетаме дисциплина лелаергйолча, пачхаьалкхеи хьашташ лоарзагIа ца доахаш кхоачашдергдолча, теркон хIаман балеи ца хиларца къовсам лоаттабергболча уйлаца кадрашта кхетам балара. ХIара кулгалхочоа лакха моральни гIулакхаш — дега цIенали бакълери, ший балхаца критически никъ лелабар, — чудоссаде доагIа, марксистско-ленински теори, доал дара Iилман методаш цар кIоаргга Iомаергйола гIулакх данза даргдац.

Кадрай денал дола, тешаме резерв кийчъяр КПСС обкома, горкомий, райкомий теркама юкъмоттиге латташ хила деза. Нах зе, царех доахкача гIулакхий оагIош йовза, хIаравар ши-ший метте дIаоттаве хар организатора керттера талант лаьрхIай Ленина, цудухьа из гIулакх дизза кхоачашдеш хила деза вай.

Парте XXV съездо шьера къоасталургболаш белгалбаьб вай социалистически демократи дIахо эргаяьккха тоаяра тIаберзабаь никъ. Из никъ вай чакхбаьхаб наьха творчески хьинар дизза оарцагIа а доахаш, пачхаьалкхеи органашка гIолла санна, иштта общественни организацешка гIолла а обществана доал дара формаш кхы а дукхагIа йIаьхий а еш.

СССР керда Конституци тIаэцарца дIайолаенна халкъа депутатий Советий гIулакхашнара дикалга диллача керда хана юкъ. Экономикеи культуреи дегIаккхувлара дешашка уйла кIоаргагIа тIайохийташ хьежа баьнаб республико Лакхехьарчеи моттигашкарчеи Советий сессешка, Президиума, Министрий Совета, горрайисполкомий заседанешка, массазарча комиссешка. Цхьабакъда, КПСС обкомо, горкомаша, райкомаша Советий инициатива хьал а доацаш, цIендаь дIадаьнкхадац царна лоадамбоацаш доал делга а цар когаметта шоаш дIаувттилга а, халкъо хержарий хьинар кхоачамболаш дегIадайтац. Советашка партийни группаша беча мелача балхаца машар лоаттабу.

Уж кхоачамбоацараш хоадамболлаш дIадаханза, экономика, халкъа образоване, унахцIено лораяра, культура дегIаккхувлара даькъера Советий лоархIам ма-могга лакхбанза, цар гIулакхашка демократически принципаш шерагIа чакхъяханза ягрьяц.

Административни органаша — прокуратуро, МВД, судаша, юстице — социалистически законность, советски гражданий конституционни бокъонаши паргIатонаши цхьанна а тайпара телха ца яйтара беча балха, обществана духьала лоаттабеча къовсама боарам лакхбергбола гIулакх данза даргдац.

Финансово - банковски органашта ду партийни кулгал тоаде, пачхаьалкхени планово - финансови дисциплина чIоагIъяра цар лоархIам айбе боагIа.

Укх тIеххьарча шерашка дикка тоаденнад халкъа тIахьожама республикански городий, районий комитетий гIулакхаш, цхьабакъда, цар хIанз Iалашдац партеи правительстваи решенеш кхоачашъяра, пачхаьалкхен планаш чакхъяхара лелама хадданзеи лерттIеи тIахьожам лоаттабелга, къовсам мела лоаттабу халкъа боахаме кхомбари хьурматдари духьа, социалистически доалахье ший метте хилийтар духьа, пачхаьалкхени къахьегамени дисциплина телхаярца, хIаман доал доацаши хьурматдоацаши йолча моттигашца. Партийни комитеташа халкъа образоване органашта новкъостал дукхагIа де а «Латвийски ССР-е халкъа тIахьожама органашта партийни кулгалдара хьакъехьарча» КПСС ЦК соцамгеи халкъа тIахьожамо доагIар дукхагIа хьадехарга, хьинар чIоагIагIа айдаргда дог доахаш я парти аьнна нов. Л. И. Брежнева указанешкеи хьежжа царгара доагIар лирагIа хьадеха а деза.

Вай хIанз а кхоачам болаш пайда эцац къахьега дуккха адамаш халкъбоахама планаш кхоачашъяра оарцагIдоахаргдолча профсоюзий торонех. Облсовпроф, профсоюзий обкомаш, дукха фабрично - заводскойи моттигерчеи комитеташа мела леладу социалистически яхьи къахьегамца коммунистически гIулакх хилара тIехьара болами дегIаккхувлара гIулакх, болхлой собранейи производственни совещанейи лоархIам лакхбелга, производствана лоаттабу тIахьожам лирбелга, социалистически дисциплина чIоагIъелга.

Кулгалдара школа, доал дара школа, коммунизма школа уж хиларах тарра цар лоархIам хадданза лакхбе, наьха политически къахьегамен хьинар айдеча дакъа дукхагIа лоацаргдола, производствана доал деча, социалистически яхь вIаштIехьйоаккхилга тодачеча, производства эффективности балха дикали бахьан долаш лоаттабеча къовсама, КПСС XXV съездо хьаоттаяьча социальни мероприятей программа чакхйоаккхача къахьегамхой юкъеозаргбола гIулакх де дезаш я КПСС обком, горкомаш, райкомаш.

Вай доккхал ду воай комсомолах, кагийча наьхеи мехкарийи гIулакхех, кагирхошта коммунистически кхетам балара даькъерча ситуазиасмахи хьинарахи. Партийни комитеташа дIахо а эргайоахаш тоае еза комсомольски организацешта кулгалдара формаши методаши парте XXV съездо дIадехарашкеи ВЛКСМ XVIII съезде нов. Л. И. Брежнева даьча къамаьлагеи хьежжа, хадданза цар йоакхо е, ВЛКСМ члений денал чIоагIде, къахьегамеи социальнии хьинар айде деза.

Шоай лоIамеча общественни организацей — ЦIеча ЖIарга, Iалам лорадара, памятникаш лорадара, шоай лоIамеча халкъа дружинай, новкъостий судий, республике баха бIаьш эзараш нах шоай мугIарашка вIашагIтохача кхыча обществаи — гIулакхаш дикка айданза даргдац.

КПСС XXV съездеи XV областной партийни конференци исторически решенеш кхоачашъяра парте областной комитето чакхдаьха дерригa гIулакхаш юкъарчал доаццаш обкома бюро, КПСС обкома секретариата кулгалца, коллективно кулгалдарах, персональни бехктокхамца цхьана тарьеча коллегиальностах йолча ленински принципий ларда тIа лийннад. Цо йиш хилийтай бокъонца корта болаш йолча творчестваи принципиальностеи хьал вIаштIехьдаккха, гаранти еннай ца эша решенеш тIа ца нийра. ДIадохийтар кIезигагIа а долаш тар ма лу дукхагIа а сихагIа а эффект лургйола хьадда звеньяш хьагучаяха хара, моллагIа декхар бухсоцаш хьахургдар мел фуд а хьожаш кхоачашде хар яхача нов. Л. И. Брежневна указанешка хьежжа чакхдаьхад обкома бюро, КПСС обкома секретариато, отраслеви отделаша шоай гIулакхаш.

Цу цхьан ханна ала доагIа, КПСС обкома бюро, секретариата хIанз а гIулакхаш эшшача тайпара лерагIа, доагIар дизза хьадехаш, партеи правительстваи тIанийца решенеш кхоачашъяра лерттIа тIахьожам ца лоаттабеш леладеш хилар. ХIанз кIезига хIама даьд республике экономикеи культуреи хьалъяра деча партийни кулгала формаши методаши эргаяьха тоаяра, массаза а шиш болаш хинабац В. И. Ленина царга «20-зза левеза, 30-зза тIахьожам лоаттабе беза, царна моллагIа хIама мел атта дале а, лерттIа хьадайтара» яьхча кулгалхой гIулакхий мах бара. Уж дерригa кхоачамбоацараш дIадахара хIанзчул тIехьагIа кхы а дуккхеи тIагIерттаи болх бе беза вай.

Областной партийни организаце вахаре бехктокхаме ха хьатIаотташ латт. КарагIдаьннараш дIачIоагIде, организаторскии политическии балха боарам айбе, экономикеи культуреи керда айергйола гIулакх де, пятилетка заданеш тешшаме кхоачашъе еза. Цу гIулакха новкъост Л. И. Брежневгара Iомадала деза «Юхадийндалари» «Целинан» яхача книжкаш тIа хьахьеяхача Iалаьмате йIаьхийча опытах шерра пайда эца беза. ХIанзарча хьалашка вай беш болаш беррига политически организаторскии болх эргабаьккха тоабара парте кулгалдара указанеш санна лархIа йоагIа уж производенеш.

Вай хьинарегIа пайда эца беза социалистически яхь санна йола техха яьнна къахьегама толамаш дебадергдолча рычагах, къахьега дуккха адамаш цунца чулацца низ болашагIа из хилийта еза. КПСС ЦК ноябрьски (1978 ш.) Пленуме белгалдаьккхад, яхьа гIулакха вайна гIареи татеи ца эшилга. Района эш хIара къахьегамхо, хIара къахьегама коллектив болх тоабарца чIоагIагIа кхашт долаш хулга, корта бола, бокъонца наха юккъера хьайоагIа, миллионаш наьха дегаш лотаде, ураоттаде низ кхоачаргболаш йола инициативаш цар хулга.

Вай хьаллаца а шерра дIайоаржае а еза В. И. Ленин ваь 110 шу дизараи СССР Лакхехьарча Совете хулача хоржамаштен даха ма-доаггIара напъадахара москвичаша кхайкаяь инициатива. Хоржамий кампани социалистически демократе коталон, советски халкъ коммунистически кхоллама кердача лакхаленашка даха лаьрхIа хилара керда низ бола демостраци а хинна дIаоттаргйола гIулакх данза даргдац.

Дош чакхдоалаш, аьлар нов. Власова, дIакхайкаде ловра сона, вай областной партийни организаце парте решенеш кхоачашъяра беча балха юкъе XVI партийни конференце лоархIаме моттиг дIалоацаргйолгах са дог тийша хилар. Цо кхы а дукхагIа чIоагIбергба воашта хьалхашка латта декхараш вайна довзаш хиларахи хIаьта уж тешшаме, толамца кхоачашдергхиларахи бола коммунистий тешам.

Докладчика конференце делегатий цIерагIа парте Центральни Комитета тешам лу, Центральни Комитета гоннахьа айхха кхотаеннача Нохч - ГIалгIай областной партийни организаце парте сийлахь - йоккхий планаш кхоачашъяр духьа дIахо а тIагIертта къовсам лоаттабергхиларах, КПСС XXV съезда исторически решенеши иттлагIча пятилетка заданеши толаме кхоачашъяра дерригa ший низаши хьинари тIадохийтаргхиларах.

КПСС НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА ОТЧЕТНИ ДОКЛАДАХ ЙОЛА ПРЕНЕШ

Отчетни докладах лаьцца пренеш дІайолайир КПСС Грозненски горкома хьалхарча секретара **Н. И. Семенова.**

Цо аьлар, отчет еча юкъагІа КПСС обкомо, цун бюрос, секретариато чакхдаьхача гІуллакхий белгалдагІа йола оагІув хиннай партийни комитеташцарен организацешцарен бувзамаш чІоагІдара тІагІертта баь болх, моттигашкара хьалаш кІоаргга Іомаде гІертар, вІаштІехьа доаца гІуллакхаш лоа ца далар, парторганизацей гІуллакхашкарча къаьст-къаьстача фактайн кхоачамбоацарийн мах беча хана принципиальни никъ лелабар. Цунна тешал деш я пленумийн бюройи заседанешка, актива собранешка дийцача дешай перечень, къахьегамхой хоамаши предложенеши лаьрххІа, уйла тІа а йохийташ теркалъяр, коммунисташта хетар массе оагІорахьара лархІар, къаьстта а партийни организацешка шоаш чакхдоахача гІуллакхий хьакъехьа цар информационни отчеташ еча хана.

Цунца цхьана дувца безам бар са боахами культурен дегІакхувлача деча партийни кулгала юкъара боарам, тхона хетачох, дикка лохбалийтача КПСС обкома, цун аппарата гІуллакхашкара кхоачамбоацараш.

Тхона хетачох, обкома болхлошта кІоаргагІа Іомаде деза республикански центр дегІайоалаеча нийслуча кхоачамбоацарий бахьанаш, дикагІа йовза еза цигара проблемаши халонаши. Цар хьехамаши могадераши шоай ханнахьа, хаьдда хила деза, ходаллал дика хІамаш хьахила деза уж чакхдахарах.

ГІирсаш хьалдара проблема йийцар делегата. Де доагІача боараме хьалдеш дац чуІеча моттигий, деша даха ха йоацача берий учрежденей, больницай гІирсаш.

КПСС ЦК ноябрьски (1978 ш.) Пленуме ше къамаьл деш нов. Л. И. Брежнева белгалдаьккхад, халкъа эша товараш дукхагІа хьаделга, цар ассортимент шерьелга, дикал лакхъелга халкъбоахама юкъмоттигерча декхарех цаІ долаш дусаш хилар. ХІаьта Грозне мишта къоастаю из проблема? Карарча пятилетка шерашка, аьлар делегата, уж товараш хьаделга 1,6-зза лакхденнад. Цхьабакъда къаьст-къаьстача предприятешта кхоачашъяц республика Министрий Совето цар объема санна, иштта ассортимента а аьнна шоашта кхы тІа а енна заданеш.

Республика предприятеша (хІаьта дукхагІа яраш Грозне я уж) 1971 шерарчул кІезигагІа арахийцай консерваш 1977 шера, цу даькъе томатни сок кхозза гаргга, компоташ — пхезза. 200 тоннага кхоачаш хьадеш хинна хьовлен мармелади кІезигденнад хьалхардар 96 тоннаген шоллагІдар 36 тоннаген кхоачаш. КІезигагІа хьаю макаронаш, рожкаш, лапша, морожни.

Цу гІуллакха чІоагГІа бехке я З. А. Ахмадов керте латта, юхамаччахьа ласташ лаьтта гІуллакхаш шоай ханнахьа теркал ца даь а из ца нийсдалийтара данза даргдоацар ца даь а йола парте обкома яйгача, кхачан промышленноста, торговле отдел.

Делегато теркам тІабахийтар къоастаданза дисача идеологически балха тІарча кхоачамбоацарашта. Идеологически кадрай, культурно-сердалон учрежденей, Іилман искусстван керттера низац городе да. Цу гІуллакхо дІадех парте областной городской комитетий балха тІара параллелизми цар шоай болх къаьст-къаьста лелари дІадоаккхилга. Горкомийн райкомийн гІуллакхашта лостам дикагІа тела, къахьегамхошта коммунистически кхетам балара лоархІаме декхараш къестадеча цар лоархІам могга лакхагІа лоаттабе беза обкома секретара М. О. Бузуртанова, парте обкома йоагІ-йоагІача отделаша. Халахете а, юкъ-юкъе моттигаш нийслу, цу хьакъехьа хьалхагІа а санна юхьдуххьал дІаала дезача метте, горкома, районни комитетий отделий, юххьанцарча партийни организацей болхлой хьаде уйла йоацаш, цхьа лертІара баьна эйхье, ца лоархІабеш хул. Моттигашка кадрай мах бара цу тайпара никъ белгалларча даькъе, обкома аппарата, республикански министерствайн ведомствайн къаьст-къаьстача балхахой балха тІарча низамо йолча стило хьахулийташ хилар теркал ца деш дита йиш яц аьнна хеталу.

Цул тІехьагІа къамаьл дир «Красный молот» яхача завода директора **Г. К. Веденкос.** Производства эффективность бахьан долаш лоаттабаьча къовсамо, аьлар цо, заводага йиш хилийтай кхы тІа а низалаш болх бе йолалийта ца езаш иттлагІча пятилетка кхаь шера план кхоачашъе а планал совгІа цхьа миллион сомал дукхагІа валови продукци арахеца а.

ХІанз укх сахьате деззача тайпара, хеттача бесса де вІаштІехьдаьннадац дерригa, йоах дІахо делегата. Изделей номенклатурана кхоачашъяц заводо план. Продукци лоаттаяра тІаийца договорни декхараш 98 процент мара кхоачашдац. Оборудовани сеца латтаргІйоаца гІуллакх де вІаштІехьдаьннадац тха. Сменноста коэффициент еррига а 1,26 процент мара яц.

Цунца цхьана оаха геттара дика кхетаду, чура кхоачамаш тхоай хилар. Эггара хьалха производство вІаштІехьйоаккхилгеи планировани елген тоаде, арахецача оборудоване технически боарам айбе, материальнии къахьегамен русурсаш кхоярa лира режим оттае еза.

Республика промышленни предприятей, цу даькъе тха завода а, коллективаша иштта хила доагІаш дола хІама санна къоабалдаь тІаэц хьувкъам кхебараи чуэцараи юрта боахама хадданза новкъостал делга. Геттара нийса лоархІ оаха, города промышленни предприятешта республика юрта районаша, шоай аргІанна новкъостал дара кепе, балха боацача наха юкъера кадраш кийчъелга. Цу тайпара шефски новкъостал, тхона хетачох, райкомашкеи райисполкомашкен гІолла де дезаш да къона нах хьахаржареи лакха квалификаци йолаш бола болхлой а хинна дІаотта цар вІаштІехьдаргдолча заводашка Іохьежабарен наькъаца.

Дош лу Ачхой - Мартановски района «Лермонтовский» совхоза механизированни отряда начальника **Л. Захаева.**

Укх пятилетка кхаь шера 5110 тонн дикача фух йола хьажкІаш яьхай отрядо, планал 1200 тонн дукхагІа. Юкъера лаьрхІача хІара гектара тІара чуийяьй 40 — 50 центнер. Бакъда, кхы а дикагІа болх бе йиш я тха. Из хьагойт Социалистически Къахьегама Турпала Гайтамиров Ширване опыто. Цо хІара шера гектара тІара 60 — 70 центнер фуалъяьха хьажкІаш чуэц.

Фу эш дика хьувкъам кхебара? Эггара хьалха эшар да дикагІбарий опыт шерра юкъейоалаяр. Цох дукха дувц тха совхоза кулгалхоша, бакъда, практически деш хайра хІама дац. Оаха во пайда эц удобренех. Хий декхача лаьттах. ХІаьта къахьегам а боагГача тайпара вІаштІехьбаьккхабац.

Дукха кхоачамбоацараш да хьайбай боахаме а. Доахангара планал кІезигагІа йоакх шура. Хьайбаш дорсадара задани кхоачашъяц.

Тха отрядах аьлча, оаха 1979 шера кхыча юртбоахама культурел совгІа. 400 гектара тІа хьажкІаш кхеергъя. Оаха дош лу хІара гектара тІара 55 центнерал кІезигагІа йоацаш фух йола хьажкІаш чуя.

Отчетни юкъа тха дуккхача подразделенеша шоай производственни планаш кхоачаш а тІехкхоачаш а яьй, аьлар гІишлошъяра Нохч-ГІалгІай управлене начальника **Э. Э. Исмаилова.** Нагахьа санна 1975 шера 43 млн. сомах пайда нийса хиннабале, 1978 шера — 52 млн. сома маьха балхаш даьд. Дерригa дукхагІа даь балхаш къахьегама овсарле лакхъяра чотах даьд.

Бакъда, тха балха тІа кІезига дац кхоачамбоацараш. Пайда ца эца кхоачамаш. Цхьайолча организацеша гІишлош хьалъяра къахьегама овсарле лакхъяра планаш кхоачашъяьяц.

Тха управлени 30 субподрядни организацеца, дуккхача заказчикашца гІуллакх доагІаш я. Царех цхьане а мукъагІа договорной декхараш кхоачаш ца даро план кхоачаш ца яйташ. объекташ йисте ца йоахийташ ютт. «Грознефтеоргсинтез». «Грознефть» объединенеша оборудовани ханнахьа ца хулийташ дукха моттигаш хул.

Оборудованни материалаши во лоаттаю Министрий Совета капитальни гІишлошъяра управлене. Алхха шин шера коммунальни боахама министерствас хьа ца луш йитай 2 эзар тонн совгІа болата турбаш.

ЛерттІа вІаштІехьдаьккхадац планировани елга.

Трибуна тІа я Урус-Мартановски района «Солнечный» совхоза баьцадаараш кхедер **З. М. Шамилева.** Республико даьхача толамацта юкъе ший дакъа дихьад тха бригадо, аьлар делегата. Бакъда, парте XXV съездо а КПСС ЦК ноябрьски (1978 ш.) Пленумо а дІадехарашка хьежжа болх бац оаха. Парте райкомо а тха партийни организаце а де мел доагІар дац «Солнечный» совхоза болх тоабара.

Цун цхьа бахьан да нах производстве дІачІоагІ ца балар. Из тамаш а яц, хІана аьлча, къахьегамен бытен хьалаш во да. Цу дешай йоакхо е декхарийла я «Консервплодоовощ» объединени.

Республика баьцадаараш кхедерашта хьалхашка доккхий декхараш латт. Уж дизза кхоачашдара еррига торонаш я. ЦІенхаштта тоаде дезаш да наькха къахьегам вІаштІехьбоаккхилга. Тхо долча кІезига моттигаш яц уллув болх бечар хьонхамаш бе-бе долаш. Во пайда эц хьалхалаттарий опытах. Цу деша хайра йоакхо яц парте обкома юртбоахама отдело, райкомо. «Консервплодоовощ» объединене. ТолашагІа йолча опытах кІезига дувц районни республикански газеташа, радион телевиденен.

Шоай де дезарий денале программа санна КПСС ЦК июльски ноябрьски (1978 ш.) Пленумий решенеш тІаийцай района къахьегамхоша, аьлар КПСС Грозненски райкома хьалхарча секретара **А. И. Воронкина.**

ДІаяхача областной партийни конференце Грозненски районни партийни организацена яьча критически замечанеша гІо дир болх овлангара денз тоабара, кхоачамбоацараш дІадаха наькъаш белгалдара.

Отчетни юкъа чІоагІъеннай колхозийи совхозийи экономика, бахача наькха торо тоаеннай. Кхаь шера юртбоахама продукци яккхара шера юкъера боарам 15 млн сом алсамбаьннаб, юртбоахама продукци йоаккхилга 49 процент тІаьхийттад.

Грозненски районни партийни организацена хІара денна новкъостал а йоакхо а яьй парте областной комитето. Корта болаш хиларца, парте райкомагара, министерствашка, объединенешкара, хьадехаш хиларца, гІулакхаш нийса къестаде ховш хиларца белгалбоалар парте областной комитета болх. Цо торо хилийтар цар болх тоабе, берригача коммунистий, партийнии общественнии организацей хьинар айде.

Парте обкома балха стилах дувцача хана цун юртбоахама отдела гІуллакхех ала безам бар. Укх тІехьарча шерашка уж дикка тоаденнад. Бакъда, из кхоачам болаш дац. Геттара ледара лел цхьайола проблемаш къестаелга, юкъарчал доаццаш болх хьабе безача наькха чотах цхьайолча хана ца эшаш йола надстройкаш вІашагІъехк.

Беррига советски наха санна, Нохч-ГІалгІайчен къахьегамхоша дег тІара къоабал а ю, иттлагІча пятилетка заданеш толаме кхоачашъяра хьалхле лелаяра тІа а эц КПСС ЦК ноябрьски Пленума решенеш, аьлар пренешка къамаьл даьча Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Совета председатела **М. А. Керимова.**

Парте обкома отчетни доклада тІа республика Министрий Совета яь критика геттара нийса я.

Делегата къаьстта теркам тІабахийтар йолаш йолча производства резервашта. Алхха мехкдаьтта продукташ дІаувзалга во вІаштІехьдаккхар бахьан долаш итташ миллионаш сома боарме хьа ца еш йисай уж, мехка халкъа боахамга дІакхаьчаяц цар бІаьш эзараш тоннаш.

ХІанз хьалъеш латт Грозный — Ростов яха продуктопровод. Дерригa линейни дакъа кхоачашдаь даьннад, хьалъяьй продукташ дІаувза керттера станци, дІадахийтад 40 миллион сом гаргга ахча. Хьалхара аргІа болх бе йолалийтаро грозненски мехкдаьттахой балха хьалаш дикка тоаде, машинаькъа продукташ дІакхахьара торонаш совъяла мегар.

Цхьаькха масал. Эттача хьалашка хьежача моттигерчеи кхачани промышленноста министерствай. Хьун боахама управленеи промстройматериалийн предприятешка моттигашкарча бийдалах пайда эцара чотах промышленни производства боарам лакхбара керда наькъаш леха деза. ХІаьта гІуллакх мишта латт. Цу ведомствай предприятешка производства боарам лакхбара кхы тІа резерваш лехара гІуллакхаш эсала леладарал цхьа тІа пхе шера планашка лаьрхІача тайпара производство лакхъялара темпаш Іалаш а яьяц. Планаш кхоачашъяра тІехьа лоаттабеча малагІча къовсамах дувца доагІа, масала, «Промстройматериалы» яхача объединенех, нагахьа санна отчетно-хоржамий собранешка, берригаш а хІана бац аьнна, къамаьлаш даьча коммунисташа пенаш дотташ йола материалаш арахецара план кІезигъе еза яхаш дийца хилча?

Республика экономикен культурен дІахо дегІайоалаяра даькъе лоархІаме моттиг дІалоац капитальни гІишлошъяро. Бакъда, цигара гІуллакхаш мела лел.

Хьалдаь даланза дола гІирсаш хІанз а дукха дус юхе, складашка дукха улл дІаоттаянза оборудовани. Из иштта дале а капиталовложенешта, материальнии къахьегамен ресурсашта концентраци елга парте XXV съезда решенеша дІадехарашка хьежжа лерттІа пайда боалаш чакхдахац.

Нов. Керимова теркам тІабахийтар республике хиш дехкача лаьттаех лерттІа пайда ца эцаш хилара. Ялати баьцадаараши кІезига хьувкъаду вай, къаьстта «Консервплодоовощ», «Чеченингушвино» объединенешка гІолла.

Объединеней кулгалхошанн. Бычихинеи Хаматхановеи хаоттама хьалашта дІатІадехн бехнаш. Хетаргахьа бахьан хаоттама хьалех даллац, из доалл гІуллакхах дог лазаш ца хиларахи из вІаштІехьдаккха ца харахи.

СССР кердача Конституце, аьлар дІахо делегата, законодательно дІачІоагІдаьд, халкъа депутатий Советаша паччахьалкхен, боахама, социально - культурни гІишлошъяра ерригача отраслешта кулгалдеш хилар. Цу гІуллакхо чІоагІа бехктокхам тІабужабу царна, хІаьта цар болх дикагІа вІаштІехьбаккхара уж хьалхьоаю, вай общество дегІаяра кердача этапе а КПСС чІоагІа кІийле хургІолаш цун политика наха юкъе хьинаре дІайоаржаергІолаш.

Халкъа депутатий Советий балха дукхагІа теркам тІаахийтаб, СССР, РСФСР, Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Советийн моттигашкарча Советийн депуташка даь хинна харжархой наказаш кхоачашдара, къахьегамхой письмош, жалобаш, заявленеш къестаяра тІахьожам лоаттабаьб. Кхоачашде аьнна тІаийца да 484 наказ.

ДукхагІа дола харжархой наказаш, хетаргахьа 80 процент дараш, кхоачашдаьд е кхоачашдаь доалаш латт.

ЧІоагГІа теркам тІабахийта ладийгІар делегаташа ст. Грозне локомотивни депо машиниста **В. П. Потемкина** даьча къамаьлага.

Отчетни доклада тІа машинаькъахой адресагІа яь критика, аьлар нов. Потемкина, нийса а я бІаьрчча тха эксплуатаце коллективана йоагІаш а я. Тха берригача машинисташеи цар гІончашеи лерттІа доал дац локомотивашта, из бахьан долаш планагІа йоацача ремонте яхийта дезаш хул уж каст-каста.

Бакъда, тхона балха новкъарло еш чура дараш хинна ца Іеш арахьара бахьанаш а да. Ховш да, масала, хадданза локомотиваши локомотивни бригадаши ца тоъалга. ХІаьта а царех лерттІа пайда эцац.

Из иштта нийслу станце Грозне наькъа отделене диспетчерски служба болх эсала хилар бахьан долаш, «Главнефтеснаб» масса хана ховш хилац поездаш хьатІа маца йоагІа, уж мишта кийчъю.

Смежникий болх бувцаш цкъа парте обкома цхьан пленуме къамаьл де тардалар са, хІаьта а гІуллакх хувцаденнадац тахан а. Е горком а е обкома отраслеви отделаш а цу гІуллакха цхьакха хІама деш яц. Ер шу долалуш «Грозненский рабочий» яхача газета тІа кепатеха дар станце Гудермеса локомотивни деворча машиниста И. Антипенко бригада декхараш. Цу гІуллакхо тхо яхь йоаржае тІахьийхар. Тхо раьза хилар. Яхь лелаеча хана тхона хоалора тхоаш мел бехктокхаме да, тхоай болх дикагІа вІаштІехьбаккха гІертар тхо. Цунах хьахиннар кастта гуш хилар.

Шоаш ма дарра бІаргадайра тхона тхоай къахьегамах хьахиннар. Болх бе дукха безамегІа яр. Сай коллегашца со дагаваьлча гучадьлар оаха лелаеча яхьах цхьаккха сага хІама ховш ца хилар. Цу хьакъехьа кхы яздандар «Грозненский рабочий» а.

ХІанз тха бригада СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дара накъайодаш, цу йоккхача событе сийна къахьегама вахте эттай.

КПСС Назрановски райкома хьалхарча секретара **С. М. Бекова** хоам бир районо пятилетка кхаь шера план. контрольни цифрашка хьежжа, валови продукце боарама, из маьхалъяккхара. къахьегама овсарле лакхъяра ханал хьалха — 1978 шера 13 декабре кхоачашъяьй. ХІанз районе цхьаккха предприяти яц производственни планаш кхоачаш ца еш.

Хоадамболлаш а де лерхІар кхоачашдара тІадерзадаь а кулгалду парте райкомо юртабоахама производствана.

Цул тІехьагІа делегата дувц лоалахарча районашцара доттагІал дІахо чІоагІдареи дегІадоаладареи хьакъехьара националистически дынеи гІуллакхаш дІадахара хьакъехьара дешаш дуккхаза КПСС райкома пленумашка, бюро заседанешка, партийни актива а партийни организацей а собранешка, идеологически болхлой совещанешка дийца хиларах.

Цунца цхьана ала доагІа патриотически, интернациональни, атеистически кхетам балара болх хІанз а эффективность лоха йолаш хилар, районе хІанз а долаш да националистически гІуллакхаш, пхьенаш лехар, урдош ийдар, мехкарий удабар, кхыдола къаьнарча замах юхедиса нийрча гІуллакхаш. Тхоай балха тІехь идеологически болх района хоадамболлаш йолча проблемашца бувзаш, хІаьта цхьайолча хана ший тайпара а беш чакхбоах оаха.

Кагирхой, школьникаш, цхьабола кагирхой викалаш, кхувш боагІараш интернациональни кхетам балара даькъе хІанз а тІехьа кхоачамбоацараш да, кхыча къамех болча наькха викалашца эздел доацаш гІуллакхаш леладу, кхычахьара хьабаькхача интеллигенцех болча нахаца хулиганство лелаеш а моттигаш нийслу. ХІанз а тІехьа цхьайолча партийни организацей вІаштІехьдаьнадац къахьегама коллективашка социалистически законности правопорядоки, аморальни гІуллакхаш, корта бохабу малараш мелилга, хІамиг йоаккхилга дІадаккха. Вай дІахо дІахьалхашкахьа дахара новкъарле еш долча дІаяхача замах юхедисараща къовсам лоаттабара гІуллакха хьадехаш дар дІахо лакхдара бола парте областной комитета лостам вай массане а бизза хьаллоац.

Къамаьл ду Наурски районерча «Советская Россия» яхача совхоза комсаш кхеерий бригадира **А. А. Гусакова.** Областной коммунистий форумга ала безам ба са, дега тоам а хулаш, аьлар цо, тха совхоза коллективо массе а тайпа продукци яккхареи паччахьалкхенга йоаккхареи пятилетка кхаь шера план ханал хьалха кхоачашъярах.

Республика юртбоахама производстве тІа-тІа дукхагІа керттера дакъа а хинна дІаотташ латт комсаш кхеелга, хІаьта хІанз а тІехьа комсаш чуэцача тоъаш бац нах. Ховш ма-хиллара, комсаш чуэца машинаш ца хилча яргІйолаш яц. Заводской хьалашка кийчъяьча дуккхача машинашца Іалашбе беза комсаш кхеераш, хетаргахьа, ялаташ чуэцаш бараш Іалашбара боарамга кхоачабе беза уж. Районе уж дешаш, ховш ма-хиллара, къоастаде низ кхачац, хІаьта цу гІуллакха тІехьа «Чеченингушвино» объединенегахьара деш новкъостал дац.

ИттлагІча пятилетка планаши заданеши толамца кхоачашъяйтара, вай конференци, аьлар пренешка къамаьл даьча КПСС Урус-Мартановски райкома хьалхарча секретара **А. Д. Кагерманова,** боккха лоархІам болаш хургъя областной партийни организаце балха тІа. ИйслагІча пятилеткаца нийсдича районе дикагІа хьийкхад ялат, юкъера лаьрхІача чуэцаш йола массе тайпа юртбоахама культураш. Толамца кхоачашъяьй ялат, сом, шекара свеклаш, фуаш, тха дохкара кхаь шера план. Тахан районо рапорт лу дулх даккхара план кхоачашъярах. Шура йоккхара план толамца кхоачашъергья.

Отчетни доклада тІа критика йир района балха тІа кхоачамбоацараш нийсдаларах.

ХІаьта кхоачамбоацараш да КПСС обкомагара новкъостал эшаш, цхьайолча министерствашеи ведомствашеи тІо де дезаш. Ховш ма-хиллара, республике къоастаяй культураш кхее еза зонаш, боахаме специализаци кІоаргагІа яра, агропромышленни комплексаш вІашагІйохкара дукха балхаш даьд. Цхьабакъда, нийса лархІа йиш йолаш дац цхьайола совхозаш республикански йиъ ведомствана чуйоагІаш хилар: юрта боахама министерствана, «Плодопром», «Скотопром» тресташ, «Консервплодоовощ» объединенена. Цу ведомствана планировани ю района торонаши хьашташи чоте а ца лувцаш. Цудухьа хувц-хувцаш культураш дІаювлга а вІаштІехьдалац.

ДІадахача шерашка боахамий продукци кІезига яйнаяц консервни заводийн заготовительни организацейи бехка. Баьцадаараш чакхдоахача пункташтеи уж дохкача учрежденештен магац дІанийца баьцадаараш дохкеи царех продукци хьаеи. Заводе уж дукха ма-Іайнге а юхаухийт баьцадаараш боахамашка.

Сунженски района Кирова цІарагІча колхоза шурий ферма заведующе **А. Н. Латырова** ший къамаьл хетадир дІахо юртбоахам дегІаболабара дешашта.

КПСС ЦК ноябрьски Пленума решенеша дог ураоттадаьча тха боахама къахьегамхошта цхьадола толамаш даха карагІдаьннад, аьлар цо. Паччахьалкхенга дулх дохкара план кхоачашъяьй 102 процент, баьцадаараш дохкара план — 201 процент, ялат дохкара — 101 процент.

Аз болх беш йола ферма къона доахан кхедеш я. Тха хьокхамаш колхозе дикагІа да, хьайбаш ца къастийтара гІуллакха а уж дарсташ хилара а. ХІаьта а, аьхки даьгІенашка дажача хана хьайбашта ден-бус тІаккхета доал 600—700 грамм хиннача, хІанз, шийлача хана, дикка лохденнад из. Бахьан да ферме тоьал доакъараш ца хилари долаш дараш а дика ца хилари.

Уж дешаш шерагара шерага дувцаш да, бакъда, колхоза кулгалхошеи партийни организацеи йоагІаш йола йоакхо яц ший ханнахьа хьайбашта доакъар Іалашдареи Іе доаккхилга дика вІаштІехьдаккхареи. Цу деша са а ба бехк, коммунист хиларах тарра. ХІаьта а бакъахьа хетар парте райкомо, юртбоахама управлене цу деша йоагІаш йола йоакхо йоре.

Парте областной комитета отчетни ханарча балхах аьлча, са белгалдаккха безам ба, Сунженски района коммунисташта КПСС обкомо деш дола кулгали тела лостами холуш хиннилга.

Тха партийни организаце а ерригача производственни объединене коллектива а балхаца, — аьлар «Грознефтеоргсинтеза» парткома секретара **В. А. Семенова,** — дІадаха кхо шу — низкъалеи де дезар ховши болх беш йола юкъ хиннай. КПСС XXV съезда исторически решенеш кхоачашъеш. Дуккхача коллективаша тІехкхоачашъяьй пхе шера планаш; пятилетка хьалхарча шин шереи 11 беттеи план кхоачашъяьй 101,1 процент. Планал совгІа маьхалъяьккхай итташ миллионаш сома маьха продукци.

Цхьабакъда, укх шера цхьайтта бетта баьча балхо хьагойт, объединене предприятей балхаца дуккха кхоачамбоацараш долга. Цудухьа тхона а йоагІаш критика яьй отчетни доклада тІа.

Объединене предприятешка хІанз а долаш да балха тІехьабувлилгеи хьа ца ухилген бахьан долаш ха йоеш дола гІулакхаш. Продукци маьхалъяккхара план цхьайтта бетта 99,3 процент мара кхоачашъяьяц. План кхоачаш ца яьлга дукхагІча даькъе ший ханнахьен йоагГаш йолча ассортиментахи мехкдаьтта продукташ дІа ца кхахьар бахьан долаш хиннад. Цу деша доаггІаш дола новкъостал хиннадац объединенена парте областной комитета цхьайолча отделашкара. Масала, мехкдаьтта продукташ маьхала яхара гІулакх дикка тоаде йиш яр, нефтехиме отдело, парте обкомо Грозный — Армавир йода «продуктовод» йистеяккхара эша новкъостал ханнахьа даьдаларе.

Пренеех къамаьл даьча Ножай - Юртовски района Гагарина цІерагІча колхоза бригадира **А. А. Хадиева** дийцар шоай боахамо даьхача толамех.

Со, бригадир хиларах, мугІарерча колхозашца гІулакх хила везаш ва. Цудухьа сона йовзаш я юртарча къахьегамца ювзаенна йола халонаш. Отчетни доклада тІа нийса аьннад дІаяхача замах юхедисача зуламеча гІулакхаша вайна мел доккха зе ду. Халахете а, нийслуш ба уж тІехьадиса зуламе гІулакхаш хьаллувцаш, цар гадоахаш бола нах. ХІанзара керда, хоза гІулакхаш дына хьехамашца вІашагІа а эдеш, хьалхашкахьа долхача вайна новкъарленаш ю цар.

Парте областной комитето дукха дийна решенеш тІаийю юрта боахам дІахо дегІабдалабара а цунна специализаци яра а лаьрхІа, лоаман районашка практически новкъостал дара лаьрхІа. Бакъда, республика Министрий Советои ведомствашеи уж решенеш кхоачашъеш моттигаш массаза а хилац, лаьрхІар массаза а дІанхоачадац кхача дезача. Цун тІехьале санна — лоаман районашкарча боахамий экономика эсала дегІаух.

Отчетни юкъагІа района боахамий экономика дегІайоалаяра боккха болх баьб шелковской районни партийни организаце. Цунах лаьца дийцар КПСС Шелковской райкома хьалхарча секретара **В. Г. Табацковас.**

Парте райкомо, юххьанцарча партийни организацеша дукха хІама ду социалистически яхь дикагІа йоаржаяра. ДІахо яьржай цун укх тайпара формаш: «Социалистически Къахьегама Турпала, жа леладечун, Н. А. Эсмухамбетова кубок яккхара»: «Комбайна тІа 50 цІе седкъа хилийтара»: «Коммунизмага бода никъ» яхача колхоза доярка А. С. Моисейвайл хьалхадовлара» яхараш.

Къаьстта чІоагІа яьржаяр социалистически яхь СССР кердача Конституце хьалхара шу дизара сийна. Къахьегама коллективаша, къаьст-къаьстача болхлоша, колхозхоша тІаийдора доккхий декхараш. ТІаийца декхараш ханал хьалхагІа кхоачашдарах рапорташ телар Къахьегама ЦІеча Байракха орден лелаеча «Коммунизмага бода никъ» яхача колхоза, Ленина орден лелаеча «Шелковский» племзавода, 35 фермай, бригадай, мехотрядий коллективаша, 484 къахьегамхочо, цу даькъе 305 коммунист а волаш.

Цхьабакъда, аьлар нов. Табацковас, аз мел аьначох хета дагІац оаха наха юкъе беш бола болх таханарча дено дІабеххача бесса ба аьнна. Халахете а, болаш ба, беррига партийни болх собранеш ярца, бюро заседанеш чакхъяхарца йистебаьннарг а лоархІаш, нахаца кІезига вІашагІбетталуш бола юххьанцарча партийни организацей секретараш. Болаш ба, наха хьехам белга, уж тешабелга партийни организацей декхар лерхІаш бола боахамий кулгалхой а, хІаьта цар дог доахар приказа низ ба.

Уж тайпа хІамаш ца хилийта гІерт парте райком.

Делегата критика йир парте балха стилацарчеи методашцарчеи кхоачамбоацарашта. Массанена ховш да, йоахар цо, райкомаша дукха дешаш къестаделга, массаза а боахамашка хила деза. Аппарат йоккха яц. Бакъда из кхетадац парте обкома отделаша. Обкомо дІаех кахьат тІа язъяь дукха информацеш, хІаьта еррига а сихха, нарочнеца, цунга дукха ха дІайода, хІаьта нахаца организаторски болх бара ха кІезига юс.

Республика мехкдаьтта промышленноста сихха къоастаде дезача дешаех чІоагІа дийцар бурув деттача балхий Малгобекски управлене бурувдеттача **Ш. Х. Эсмурзиева.**

Тха коллективо, аьлар цо, дерригача советски халкъаца цхьана чІоагІа къахьегама хьинар айденна тІаийцар КПСС ЦК ноябрьски (1978 ш.) Пленума решенеши цига КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела нов. Л. И. Брежнева даь къамаьли. Цехий, бригадай партийнии болхлойи собранешка итогаш яьй дІадахача шера даьча балхий. Тахан дог гІоздаьнна а долаш партийни конференце дІаоал оаха — пятилетка кхаь шера планаши социалистически декхараши МагІалбика бурувдеттараша сийленца кхоачашдаьд! Бурув тохара план 102,2 процент кхоачашъяьй, планал совгІа 2150 метр бурув техад, хьалъяьяьккхай 20 скважина. Къахьегама овсарле 4,5 процент айяьй.

Цунца цхьана белгалде доагІа, толамаш кхы а дикагІа хургдар подсолевой скважинашта бурув тохара теркам дукхагІа боре. Тхо долча нагтахьа мара багІац, йоах делегата, института Іилмахойи «Грознефть» объединене специалисташи, тохаш хьаделлача хана солевой скважинацта бурув тохара технологи могае йиш йолаш хиланзар уж.

Дукха ха я оаха транспорта болх тоабар деха. ЦІенхаштта гІулакх де деза цу хьакъехьа.

Социалистически законность лелаяра дешаш дийцар НГІАССР юстице министра **И. А. Албастова.**

Парте областной комитето вайгара массаза а дІадех уж къоастайча гІулакхо толам боаккхаргбола керттера проблемаш лехилга. Отчетни доклада тІара цу тайпара дош дар, тхона хетачох, общественни рузкъаш алсамдахар, социалистически доалахье лораелга Іалашдар. Административни органаша, боахамеи общественнии организацеша, партийни комитеташа кулгал а деш, боккха болх баьб халкъа рузкъа лорадеш. Из бахьан долаш кІезигденнад халкъа боахама зулам дераша деш дола зе. ХІаьта бахача нахах цхьабараш шоашта обществагара дукхагІа хьадаккхеи цунна кІезигагІа дІадалеи, кхычар чотах баха гІерташ хиларах хІара шера уголовни бехктокхаме увз дукха нах.

Халкъа рузкъа лечкъадарца, кхыча зенерча хІамашца къовсам лоаттабеча боккха лоархІам болаш я административни органаш. Халахете а, цар балха тІа кІезига дац кхоачамбоацараш. Чурча гІулакхий, прокуратура, судий органаша зуламаш даьраш хьалохилга тІехьадарах уж зуламаш даьраша дукха ха йоакх ара лелаш, шоай бІеха гІулакхаш дІахо а деш. Каст-каста судаш а ю бехктокхаме а увз керттера боаца зуламхой.

Республике дукха моттигаш я законагІа доацаш герзаш леладеш. Царца ду зуламаш, доккхийдараш а тІехьа. Из иштта доллаше а герз хьадаккхара, из шоай лоІамагІа хьадалийтара баха нах оарцагІбахара болх во лелабу. Халкъа депутатий Советашта, цар исполкомашта мегадац цу дешай хьакъехьарча республика Лакхехьарча Совета Президиумен Министрий Советен соцамаш дІадехар кхоачашде.

«Горскнефть» НГДУ коллективо, аьлар конференце къамаьл деш товарни оператора **А. Федоровас,** дог чІоагІа гІоздаьнна рапорт лу тІаийца декхараш кхоачашдарах.

Цу хьонхамаша чулоац промысловикий, скважинашта капитальни ремонт еча балхахой, тІоанашкара давлени хьаллоаттаеча дакъа лоацарий, мехкдаьтта кийчдерийи дІаухийтарийн, НГДУ кхыча подразделеней йоккха коллектива къахьегам.

Цунца цхьана управлене мехкдаьттапромысловикашта «Грознефть» объединенера хоадамболаш дола гІо эш дуккха дешаш къестадеча. Иштта, хьогге а хьатІакхаьчай тха капитальни ремонт 100 тонн мухь айбеча мобильни установкащцен, хІаьта кІоаргача насосий фонд насосащцен, кхоъи йиъи дюйм йолча турбащцеи Іалашъе еза ха.

Тхона хетачох, хьалхалатта опыт дІайоаржаяра гІо дулургда «Грознефть» системе профессех-шерра социалистически яхь йоаржаярга. Хетаргахьа, КПСС обком декхарийла я дикагІа йолча бригадай кІийлен тІа хьалхалаттача опыта школаш вІашагІйохкара гІулакха уйла е.

Нохч-ГІалгІай университета ректора **М. П. Павлова** аьлар, чакхъяьнна кхаь шера лоархІам бола юкъ университета коллектива вахаре лоархІаме этап а хинна дІаэттай.

Цу хана вІаштІехьдаьннад вуза материальни база чІоагІъе, дипломированни балхахой дикка совбаха, хьехара процесс хувца, Іилматохкама балха концентраци е а эффективность лакхъе а.

Делегаташта тхоай цхьадолча, хІанз укх сахьате кІеззигача, толамех дувцаш, тхона гу, кхета а ду тхоай кхоачамбоацараш, проблемаш, къоастаданза дола дешаш. Уж къаьстта гуш да университете политико-кхетам балара болх вІаштІехьбоаккхача, студенташта хьехачен кхетам лучеи. Уж кхоачамбоацараш бахьан тхона чІоагГІа ира а нийса а критика яьй КПСС обкома бюроси Грозненски города партийни актива собранеи. Ректорато, партийни комитето, университета берригача коммунисташа цІенхашттара выводаш яьй критиках, хІаьта кхоачамбоацараш дІадахара оарцагІа а баьннаб. КПСС XXV съезда решенеш, «Лакхерча дешара заведенешка Іилма-тохкама балхий эффективность лакхъярах» бола КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советен соцам, хІаьта иштта НГІАССР производительни низаш дегІаахара хетаьча областной Іилма-теоретически конференце рекомендацеш ларде а лувцаш, оаха хоадамболлаш дола гІулакхаш ду Іилма тохкамаш дегІадоаладара, цар эффективность лакхъяра.

Аз предложени лу КПСС обкоме цун секретарех цаІ керте а волаш йола Іилматохкама балха координаци яра Совет хьае аьнна.

Белгалдаккха безам ба са, йоах Павлова дІахо, отчетни юкъагІа КПСС обкома, цун бюро, секретарията балха стиль чІоагГІа хувцаенна хилар: обкомо дукхагІа дІадех из кадраех тешарцеи цар сий дарцеи цхьана тар а деш, боахами культурен хьалъяра кулгалделга Іилма наькъаца леладелга чІоагІдаьд, иштта дІахо а.

Цунца цхьана КПСС обкома, цун отделий, республика партийни, советски, боахама органий балха стилаца цкъаза лоархІаме кхоачамбоацараш а нийслу. Белгалдоаккхаргда аз укх шера аьхкий гурахьеи юртбоахама балхаш деча студентех пайда эцар. Цу балха кулгалделга хІанз а нийса вІаштІехьдаьккхадац.

Пренеш чакхйоал комсомола Нохч-ГІалгІай обкома хьалхарча секретара **Г. Х. Эльмурзаева** къамаьлаца.

Комсомольцаша, кагийча нахеи мехкарашеи, аьлар цо, дика дакъа лоац иттлагІча пятилетка кхоалагІча шера халкъбоахама декхараш толамца кхоачашдара лаьржача социалистически яхье. ХІара комсомолец гІертар Ленински комсомола юбилейна ший къахьегама совгІат кийчде. Тахан 40 эзар къона къахьегамхо ва къахьегамца коммунистически уйла хилара болама юкъе дакъа лоацаш.

Массанена а ховш да, йоах делегата, болхлой класса квалифицированни резерв кийчъяра керттера форма профессионально - технически образоване система хилар. КІезига лоархІам болаш яц цу гІулакха училища материальни база. Цхьабакъда, республике дуккхача министерствашеи ведомствашеи шерагара шерага юкъагІдоах ПТУ керда дешара корпусаш хьалъяьяхара а къаьначарна реконструкци яра а план кхоачашъелга.

Дуккхача училищашка тоъац дешара кабинеташ, мастерскеш, лабораториеш, общежитеш, кхоачамболлаш яц столовешка наха Іоховша моттигаш, 1000 совгІа дешархо ва наьха квартирашка вахаш.

Массанена а ховш да, студентий гІишлошъю отрядаш кхетам балара а халкъа боахама а боккха лоархІам болаш хилар. Из иштта хилара мукІарло деш ба берригаш а. хІаьта вай бокъо йолаш а дар боахамий кулгалхоша ССО-цара гІулакхаш тоадергхиларга догдаха. Из хила дага а хиннадацар. 1978 шера кхоалагІча къахьегама семестре а Нохч-ГІалгІай гІишлошъеча управлене СМУ-9, «Связьстрой-2» треста ПМК-209, «Чечингколхозстрой» управлене ПМК-1 кулгалхоша бапха уйла а ца еш къоастайир студенташа болх бергбола объекташ.

Вахарера зІамигача сата позици хьинаре хилар из идейно тийша хиларга, цун нравственни позицега хьежжа хурга. Нах идейно тийша хилара база я Іилма мировоззрени.

Шерра чакхдувл «ЗІамига лаьтта», «Юхадийндалар», «Целина» яхача новкъоста Л. И. Брежнева книжкашта хетадаь комсомольски турпала-патриотически дешараш. Уж Іалаьмате дика производенеш бокъонца дола вахара учебникаш да къонача ноахала.

Комсомольски кадраш кийчъеи юхакийчъечеи, беррига хІара деннара болх вІаштІехьбоаккхача комсомольцашта данма хоалу республика партийни организаце шоай ю йоакхо. Амма цунца цхьана, белгалдаккха безам ба са, цхьацайолча моттигашка цхьадола дешаш къестадеча партийни комитетий комсомольцашцара контакташ дуккха дукхагІа а кІоаргагІа а хила йиш йолаш яр. Ала доагІаш да Урус-Мартана, Ножай-Юрта, Наьсарен районни партийни организацеша комсомольски актива мугІарашта юкъера партийни прослойка лакхъяра дешашта башха теркам тІабахийтац аьнна.

Газета аргІан номер араяргья 1979 шера 1 январе.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина, 9 (3-гІа этаж); «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске ул. 92.

Заказ № 8970.